

TARTU ÜLIKOOL
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Eesti keele (võõrkeelena) osakond

Saale Kivi

ENE ÕPILASTE VEAD EESTI KEELE INFINITIIVIDE KASUTAMISEL

Magistritöö

Juhendaja Raili Pool

TARTU 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Eesti ja vene keele infinitiivvormide võrdlus	5
1.1 <i>da</i> -infinitiiv	6
1.2 <i>ma</i> -infinitiiv	7
1.3. Vene keele infinitiiv	8
1.4. Eesti ja vene keele infinitiivide ühisjooned ja erinevused	9
2. <i>ma</i> - infinitiivist moodustatud infiniitsed vormid, nende vasted vene keeles	11
2.1. <i>mas</i> -vorm	11
2.2. <i>mast</i> -vorm	12
2.3. <i>maks</i> -vorm.....	13
2.4. <i>mata</i> -vorm.....	13
3. Uurimuse informandid ja neid ümbritsev keelekeskkond.....	15
4. Vene õpilaste vead eesti keele infiniitvormide kasutamisel	18
4.1. Uurimuses kasutatud test	19
4.2. Testi tulemused	20
4.2.1. Testi esimese osa tulemuste analüüs	26
4.2.2. Testi teise osa tulemuste analüüs	38
Kokkuvõte.....	46
Mistakes made by Russian-speaking pupils in using Estonian infinitive forms.Summary	48
Kirjandus	50
Lisa.....	53

Sissejuhatus

Käesolev uurimus käsitleb vene emakeelega õpilaste vigu eesti keele infinitiivide kasutamisel. Emakeele mõjul tekivad vene õpilaste keelde rektsioonivead, nende hulgas ka vead infinitiivi valikul. Need vead on ühed sagedasemad ja püsivamad ka kogenud keelekasutajate hulgas. Infinitiivi valik on vene õpilasele keeruline, kuna tema emakeeles on üks infinitiiv, eesti keeles peab ta valima kahe infinitiivi vahel.

Vene üliõpilaste keelevigadest on liigitava ülevaate andnud Raili Pool ja Elle Vaimann artiklis „Vead kõrgtasemel eesti keele kõnelejate kirjalikus keelekasutuses“ (2005). Infinitiivide valiku teemat on 2012. a kaitstud magistritöös „*ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamise omandamisest Narva Kreenholmi Gümnaasiumi kümnendates klassides“ käsitlenud Tatjana Guštšina.

Magistritöös on püstitatud kaks hüpoteesi. Esimene hüpotees on, et eesti õppekeelega koolis õppivad vene emakeelega õpilased teevad keelekeskkonna toel infinitiivi valikul vähem vigu kui vene õppekeelega koolis õppivad õpilased, kuigi eesti koolis käsitletakse keelt emakeelena õppides infinitiivivaliku probleeme vähe või üldse mitte.

Teine hüpotees on, et vene õpilased eksivad rohkem, eelistades *ma-*infinitiivi *da-*infinitiivile kui vastupidi, sest nende emakeeles on üks infinitiivivorm, mis on ka sõnastikuvorm ning nad üldistavad seda eesti keelele. Eesti keele verbide sõnastikuvormiks ehk A-tüveks on *ma-*infinitiiv, nii nagu on sõnastikuvorm käändsõnade nimetav kääne. Sõnastikuvormid on mälus tervikuna talletatud. (Ehala 1997: 103)

Uurimaks vene õpilaste eesti keele infinitiivide kasutust, koostas testi, milles õpilased peavad valima õige infinitiivi. Testi esimeses osas peavad nad valiku tegema *ma-* ja *da-*infinitiivi vahel, teises osas *ma-*infinitiivi käändeliste vormide vahel. Test on

koostatud põhimõttel, et seal kasutatav sõnavara oleks informantidele mõistetav (vajaduse korral on lisatud tõlge), laused oleksid lühikesed, testi täitmine võtaks aega 10–15 minutit. Tegemist on ristlõikelise uurimisega, mis jälgib informantide keelekasutust ühel ajahetkel.

Informantideks on 150 mitte-eesti rahvusest gümnaasiumiastme õpilast 10.–12. klassist. 41 neist õpib eesti õppekeelega koolis ja 109 vene õppekeelega koolis, st 41 õpilast õpib eesti keelt kui emakeelt ning 109 õpilast kui võõrkeelt. Informandid on Ida-Virumaalt eesti õppekeelega Iisaku Gümnaasiumist ja Kohtla-Järve Järve Gümnaasiumist ning vene õppekeelega Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasiumist. Koolide valik on tingitud uurimuse autori tööst emakeeleõpetajana Iisaku ja Kohtla-Järve Järve Gümnaasiumis. Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium on töö autorile lähim vene õppekeelega gümnaasium, kus on piisaval hulgal informante. Gümnaasiumiõpilased on informantideks valitud seetõttu, et nende eesti keele oskuse tase peaks olema ühtlasem kui põhikoolis.

Töö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis võrreldakse eesti ja vene keele infiniitivivorme, teine peatükk annab ülevaate *ma*-infiniitivist moodustatud infiniitsetest vormidest ja nende vastetest vene keeles. Kolmas peatükk tutvustab uurimuse informante ja neid ümbritsevat keelekeskkonda. Neljandas peatükis analüüsitakse testi tulemuste põhjal vene õpilaste vigu eesti keele infiniitvormide kasutamisel.

1. Eesti ja vene keele infinitiivvormide võrdlus

Nii eesti kui vene keeles on verbil pöördelised ehk finiiitsed ja käändelised ehk infiniitsed vormid. Pöördõna kategoriaalsed tähendused avalduvad lauses predikaadi funktsioonis finiiitvormide kaudu. Käändelised vormid on infinitiivid, kesksõnad ja gerundiiv ehk *des*-vorm. Infiniitsed vormid ei saa reeglina olla lauses iseseisvalt öeldiseks. Eesti keeles saab nende abil moodustada pöördelisi vorme (täis- ja enneminevikku) ja mitmeid tegusõnaühendeid (*tuleb õppida, jäi söömata*). Vene keeles kasutatakse infiniitseid vorme imperfektiivse aspekti tulevikuvormi (*буду читать*) ja perfektiivse aspekti passiivi (*был прочитан*), moodustamisel. (Külmoja jt 2003: 91)

Kuna infinitiiv on üldjuhul võrdlemisi "tühja" semantikaga vorm ja saab oma tähenduse suuresti finiiitverbilt, mille laiendiks ta lauses on, esineb paljudes keeltes vaid üks infinitiivvorm ning infinitiivide omavahelist vastandust ei eksisteeri (Penjam 2008: 11).

Eesti keele omapäraks on kahe infinitiivi olemasolu (*ma-* ja *da-*infinitiiv). Mõlemal infinitiivil on oma käändelised vormid. Kuid nende käändeline paradigma on defektne, võimaldades vaid mõningaid vorme. Sõnastikes antakse verb infinitiivi vormis. (Külmoja jt 2003: 91)

Infinitiivina võib käsitleda ka *vat*-vormi, tingituna tema süntaktilistest omadustest. Päritolult on *vat*-infinitiiv oleviku partitsiibi partitiivvorm, kuid on partitsiibi paradigmast väljunud ja käitub infinitiivina. Vormimoodustuslikult kattub *vat*-infinitiiv täielikult kvotatiivi vormidega, mistõttu teda vormimoodustuses eraldi vormina ei käsitleta. (EKG I: 64–65)

Infiniitseid verbivorme kasutatakse eesti keeles rohkem kui vene keeles. Infiniitsete vormide rohkust peetakse läänemeresoome ja laiemalt soome-ugri keeltele omaseks nähtuseks. Lauri Hakulinen väidab, et indoeuroopa keeltega võrreldes on uurali keelkonnale iseloomulik suhteliselt mitmekesine verbi nominaalvormide kasutamine. (Hakulinen 1979, viidatud Ross 2009: 889 järgi)

Eesti 20. sajandi kirjakeeles esineb *da*-infinitiiv ligi kaks ja pool korda sagedamini kui *ma*-infinitiiv, Tartu Ülikooli eesti kirjakeele korpuse morfoloogiliselt ühestatud ajakirjandus- ja ilukirjandustekstides esines kokku 6734 *da*- ja *ma*-infinitiivi vormi, neist 49,4% ajakirjandustekstides ja 50,6% ilukirjandustekstides. *ma*-infinitiive oli neist 1838 ehk 27% ja *da*-infinitiive 4896 ehk 73%. (Penjam 2008: 46)

Võrreldes 20. sajandi tekste 17. sajandi tekstidega, selgub, et 17. sajandi tekstides kasutati *ma*-infinitiivi sagedamini kui *da*-infinitiivi (analüüsitud Mülleri, Stahli ja Blume tekste). Kõigil autoritel leidub *da*-infinitiivi vorme keskmiselt vähem, kui neid on 20. sajandi tekstides (Mülleril ligikaudu 1,2, Stahli 7,1 ja Blumel 5,3 korda vähem) ning *ma*-infinitiivi vorme keskmiselt rohkem kui 20. sajandi tekstides (Mülleril 2,3, Stahli 1,7 ja Blumel 1,8 korda rohkem). (Penjam 2008: 202)

Eesti keele infinitiivid esinevad tavaliselt ühendis verbi pöördeliste vormidega, mis tähistavad lauses mitte tavalist, reaalselt tegevust, vaid on modaalselt markeeritud ning annavad infinitiivi ühendile võimalikkuse, kohustuslikkuse, soovitatavuse vm varjundi (Päll jt 1962: 177).

1.1 *da*-infinitiiv

da-infinitiiv väljendab tegevust kui niisugust, edastamata seejuures mingeid spetsiifilisi grammatilisi tähendusi. *da*-infinitiiv võib esineda mis tahes nominaalse lauseliikmena (EKG I: 64–65):

- a) subjektina (*Mõtelda on mõnus.*);
- b) objektina (*Ta kavatseb abielluda.*);
- c) adverbialina (*Kübar kõlbab kanda.*);
- d) predikatiivina (*Tema ainus soov oli mõnusalt ära elada.*);
- e) atribuudina (*Tal oli kange tahtmine jalga lasta*);
- f) liitöeldise komponendina (*See oli mulle teada*);
- g) iseseisva öeldisena sünonüümselt kvotatiiviga (*Ta olla väga kena inimene.*)

Harva esineb *da*-infinitiiv ka h) iseseisva öeldisena käsklauses (*Lõuad pidada ja edasi teenida!*)

Käesoleva töö testi lausetes esineb *da*-infinitiiv subjekti (4), objekti (3), adverbialina (1), predikatiivi (1), atribuudi (3) ja liitöeldise komponendina (2).¹

Pille Penjami andmetel esineb *da*-infinitiiv 20. sajandi tekstides kõige sagedamini objektina (30,5%), liitöeldise komponendina (27,2%) ja subjektina (20,3%). (Penjam 2008: 47)

1 Esinemiskorrad testis

Ühendis *da*-infinitiiviga võib esineda mitusada verbi. Nende hulka kuuluvad verbid, mis väljendavad:

- a) tegevuse võimalikkust või võimatust: *võima, suutma, jaksama, kannatama*, nt *Ma suudan hüpata*;
- b) tundeid: *armastama, julgustama, himustama, ihaldama, unistama, vihkama, põlgama, kartma, raatsima*, nt *Ta armastab valetada*;
- c) tahet: *otsustama, käskima, määrama, püüdma, katsuma, keelama, takistama, ähvardama, julgema, tohtima*, nt *Ähvardati tappa*;
- d) vaimset või mõtetegevust: *oskama, mõistma, taipama, mõtlema, pärima*, nt *Oskab mängida*;
- e) hinnangut: *maksma, tasuma*, nt *Seda riiet maksab osta* (Päll jt 1962: 179–180).

Pille Penjami väitel on infinitiivivormi kasutus koos modaalverbiga, nii et modaalteguõna ja infinitiivi ühend moodustab ahelverbi, üheks kõige sagedamini esinevaks ja võib-olla prototüüpseimaks *da*-infinitiivi kasutuskontekstiks. Sagedamini esinevad koos *da*-infinitiiviga tänapäeva eesti keeles modaalteguõnad *võima, saama, tohtima*. (Penjam 2008: 124)

1.2. *ma*-infinitiiv

ma-infinitiiv on keeleajalooliselt supiini illatiivivorm, mis väljendab tavaliselt mingi muu tegevuse suhtes ajaliselt järgnevat (relatiivse tuleviku) tegevust. *ma*-vorm esineb lauses finaalse varjundiga

- a) sihtkoha- (*Ta läks sööma.*) või
- b) reksiooniadverbiaalina (*Ta sunnib mind sööma.*);
- c) vastava adverbiaalatribuudina (*sööma minek/ sundimine*);
- d) liitpredikaadi komponendina (*Ta hakkas minema.*) harva ka
- e) iseseisva predikaadina (*Nüüd ruttu hambaid pesema!*) (EKG I: 65).

Käesoleva töö testi lausetes esineb *ma*-infinitiiv adverbiaali (5), atribuudi (3) ja liitpredikaadi komponendina (6).²

2 Vt alaviide nr 1

Pille Penjami andmetel esineb *ma*-infinitiiv 20. sajandi tekstides kõige sagedamini liitpredikaadi komponendina (73,4%) ja adverbiaalina (25,7%), muud kasutused on marginaalsed. (Penjam 2008: 158)

Ühendis *ma*-infinitiiviga esinevad peamiselt verbid, mis tähistavad (Päll jt 1962: 178–179):

- a) infinitiiviga märgitud tegevuse algust: *hakkama, asuma, jääma*, nt *Jäi raadiot kuulama*;
- b) liikumist ruumis, sh on infinitiiviga väljendatud tegevus liikumise lõpppunktiks: *astuma, hüppama, istuma, lendama*, nt *Istus puhkama*;
- c) tegevust, mis põhjustab infinitiiviga väljendatud teist tegevust, subjekti tegevust väljendatakse verbi pöördelise, objekti tegevust käändelise vormiga: *aitama, ajama, ehmatama, põgenema*, nt *Ehmatas loomad põgenema*;
- d) subjekti tunde, tahte mõjutamist (käsk, nõustumine, manitsemine): *aimama, harjuma, kippuma, meelitama*, nt *Meelitas lapsed mängima*;
- e) subjekti sooritatud tegevuse võimalikkust, kohustuslikkust, vältimatust: *pidama, pääsema, sattuma*, nt *Sattus vilja koristama*.

Kõige sagedamini esineb *ma*-infinitiiv liitöeldise koosseisus koos *pidama*- ja *hakkama*-verbi finiiivormidega (Penjam 2008: 197).

1.3. Vene keele infinitiiv

Vene keele infinitiiv (*неопределенная форма* e määramata vorm) on verbi algne kuju (*исходная форма*), millega on leksikaalselt ja sõnamoodustuslikult seotud kogu ülejäänud verbivormide süsteem. Seetõttu antakse kõigis sõnastikes verb infinitiivi vormis. (Maksimov jt 1978: 146)

Infinitiiv nimetab protsessi, kuid sel protsessil pole isiku, arvu, aja ega kõneviisi kategooriat. Talle on omased vaid (Maksimov jt 1978: 146):

- a) aspekti kategooria (*категория вида*), nt *писать- написать*;
- b) verbigeenus (*категория залога*), nt *изучать- изучаться*;
- c) transitiivsus (*категория переходности*), nt *идти- перейти*;
- d) enesekohasuse kategooria (*категория невозвратности*), nt *строить- строиться*.

Lauses võib infinitiiv olla ükskõik millise lauseliikme funktsioonis (Maksimov 1978: 146):

- a) alus (*подлежащее*), nt *Курить воспрещается* (*Suitsetamine on keelatud*);³
- b) öeldis (*сказуемое*), nt *Быть бычку на веревочке* (*Küll see pullike nõõri otsa saab*);
- c) sihitis (*дополнение*), nt *В твою комнату я велю поселить Андрея с его скрипкой* (*Andrei koos oma viiuliga käsin ma sinu tuppa raigutada*);
- d) täiend (*определение*), nt *Желание ознакомиться с архивными документами было вовсе не выполнимо* (*Soov tutvuda arhiividokumentidega oli täiesti teostamatu*);
- e) määrus (*обстоятельство цели*), nt *Алексей скоро должен был приехать с поля завтракать* (*Aleksei peaks varsti tulema põllult hommikusööki sööma*).

Kuigi infinitiivil pole kõneviisi kategooriat, võib teda lauses kasutada kõikide kõneviiside tähenduses (Maksimov jt 1978: 146):

- a) kindel (*изъявительное*), nt *И вот действительно окраину теперь не узнать* (*Ja tõepoolest, äärelinna ei tunne enam äragi*.);
- b) tingiv (*сослогательное*), nt *Если бы не случайный грузовик, замерзать бы мне среди снежного поля* (*Kui poleks tulnud juhuslikku veoautot, oleksin külmunud keset lumevälja*);
- c) käskiv (*повелительное*), nt *Принять его, накормить и спросить, не нужно ли ему чего* (*Võtta ta vastu, toita teda ja küsida, kas tal midagi tarvis pole*).

1.4. Eesti ja vene keele infinitiivide ühisjooned ja erinevused

Seega on eesti keele kahel infinitiivil ja vene keele ühel infinitiivil nii ühisjooni kui erinevusi.

Nii vene keele infinitiiv kui eesti keele infinitiivid

- a) võivad esineda erinevate lauseliikmete (alus, sihitis, määrus, täiend) funktsioonides;
- b) ei ole tavaliselt iseseisvaks öeldiseks;
- c) on kasutusel sõnastikuvormina, kuna neil puudub isiku, arvu, aja kõneviisi kategooria;
- d) võivad esineda liitöeldise osana.

Samas on kahe keele infinitiividel erinevusi.

3 Venekeelsetest allikatest pärit näitelauseid on eesti keelde tõlgitud käesoleva magistritöö autori poolt.

a) Vene keeles on infinitiivil ka aspektikategooria. Eesti keeles pole aspekti väljendamiseks grammatilisi vahendeid, sama tähendust saab väljendada sõnamoodustuse, leksikaal- või süntaksivahendite abil.

b) *ma*-infinitiivil on võimalikud nii isikuline kui umbisikuline tegumood, nt *ehitama*, *ehitatama*⁴; *da*-infinitiivil on võimalik vaid isikuline tegumood; vene keeles infinitiivil tegumood ei eristata.

c) Eesti keele mõlemal infinitiivil on käändelised vormid, *ma*-infinitiivil *mas-*, *mast-*, *maks-*, *mata*-vorm; *da*-infinitiivil *des*-vorm. Vene keeles puuduvad infinitiivil käändelised vormid.

4 Enamasti asendatakse see vorm tavalise *ma*-tegevusnimega *peaks rohkem ehitama* või *da*-tegevusnimega *tuleb rohkem ehitada*. (Hint 1983: 172)

2. *ma-* infinitiivist moodustatud infiniitsed vormid, nende vasted vene keeles

Supiin on infiniitne vorm, mis seondub piiratult käändekategooriaga. Supiinil on viis vormi: *ma-*, *mas-*, *mast-*, *mata-* ja *maks-* vorm, millel on erinevad grammatilised tähendused (EKG I: 65).

2.1. *mas-* vorm

mas- vorm ehk supiini inessiivivorm väljendab tavaliselt mingi muu tegevuse suhtes samaaegselt toimuvat (relatiivse oleviku) tegevust. *mas-* vorm esineb lauses finaalse varjundiga

- a) asukoha- (*Kõik olid parajasti marju korjamas*) ja
- b) reksiooniadverbiaalina (*Nägime neid uttu kadumas*);
- c) vastava adverbiaaltribuudina (*söömas käimine*) või
- d) moodustab koos *olema-* verbiga aspektilise tähendusega perifrastilise verbivormi (*Ma olin just väljumas*) (EKG I: 65).

Eesti keele *mas-* vormile on vene keeles mitmeid vasteid. *mas-* vormi ja olevikuvormis abiverbi *olema*, *käima* ühendile vastavad vene keeles olevikuvormid, aga minevikuvormis ühenditele vene keele minevikuvormid. Näiteks /---/ *vaatas, kas Tagapere poolt on näha tulemas juba kirikulisi* (A. H. Tammsaare), vrdl /---/ *поглядывал, не идут ли уже со стороныы Таганере ранние богомольцы*. Või: *Keegi tüdruk käis sind otsimas*, vrdl *Какая- то девушка искала тебя*. (Päll jt 1962: 184)

Kui *olema*-verbi ja *mas-* vormi ühend väljendab võimalikkust/ paratamatust/ kohustuslikkust (*долженствование*), siis vastab sellele vene keeles infinitiivi ja sõnade *должен* või *должен был* ühend: *Nüüd aga oli midagi uut ja üllatavat tulemas* (F. Tuglas), vrdl *Но теперь должно было произойти что- то новое, небывалое*. (Päll jt 1962: 184)

Eesti keele *mas-* vormile võib venekeelses lauses vastata kesksõna : /---/ *nägi ta ema aia najale toetumas* (F. Tuglas), vrdl /---/ *он увидел мать, прислонившуюся к изгороду*. (Päll jt 1962: 184)

Juhtudel, kui *mas-* vormil ühendil sõnaga *käima* on otstarbemääruse roll, vastab talle vene keeles infinitiivivorm või *для* + nimisõna ühend: /---/ *nagu käiks perenaine heinamaal ja põllul ainult mängimas, aega viitmas* (A. H. Tammsaare), vrdl /---/

словно она бывает на покосе лишь для забавы, чтобы время провести. (Päll jt 1962: 185)

mas-vorm võib olla osaks määruslikust lauselühendist, mis esineb iseseisva nimetava vormis. Sel juhul vastab talle vene keeles kesksõna: *Illimar seisis pargimüüri taga, süda hirmust puperdamas* (F. Tuglas), vrdl *Иллимар с бьющимся сердцем постоял за оградой парка*. (Päll jt 1962: 185)

Määruse rollis *mas*-vormi tähendus võib olla edasi antud ka ühendi *готов* + infinitiiv abil: *Sohvi-tante kaks mägrakoera olid paljasjalgsele kanda kargamas*, vrdl /-- / *две таксы тети Софи готовы были схватить за голую пятку любого босоногого человека*. (Päll jt 1962: 185)

2.2. *mast*-vorm

mast-vorm ehk supiini elatiivivorm väljendab tavaliselt mingile teisele tegevusele eelnenud (relatiivse mineviku) tegevust. *mast*-vorm esineb lauses finaalse varjundiga

- lähtekoha- (*Saabusime just marju korjamast*) ja
- rektsiooniadverbiaalina (*Ta loobus võistlemast*);
- vastava adverbiaalatribuudina (*võistlemast loobumine*) või
- moodustab koos verbiga *lakkama* tegevuse lõppemist väljendava liitpredikaadi (*Mootor lakkas undamast*) (EKG I: 66).

Vene keeles vastab tavaliselt *mast*-vormile verbist tuletatud nimisõna omastavas käändes (*родительного надежда*) koos eessõnaga *с*: *Tulin suplemast*, vrdl *Я пришел с купания*. (Päll jt 1962: 185)

Kui *mast*-vormi kasutatakse koos verbidega *keelduma*, *hoiduma*, *takistama* millestki loobumise või millegi takistamise tähenduses, siis vastab sellele vene keeles määruse (Päll jt 1962 järgi kaudse sihitise ehk *косвенное дополнение*) rollis olev infinitiiv: *Kuid see ei takistanud teda ometi Illimarile kuivemaid kohti juhutamast ega teda isegi mõnest porisemast kohast üle kandmast* (F. Tuglas), vrdl *Это не мешало ей выбирать дорогу посуше и даже переносить Иллимара через самые большие лужи*. (Päll jt 1962: 185)

Samasugune vastavus on ka *mast*-vormi ja verbi *unustama* alistasuse korral: *Istus vahel tüki aega, noa otsas leivapala, mida unustas silgusoolveesse kastmast ja suhu pistmast* (A. H. Tammsaare), vrdl *Он сидел, держа кусок хлеба на ноже, забывая окунуть его в салатный рассол и положить в рот*. (Päll jt 1962: 185–186)

mast-vormiga fraseoloogilised verbiühendid tõlgitakse vene keelde sageli lihtverbi (*простым глаголом*) abil: /---/ *ajad meie lapsed magamast üles* (A. H. Tammsaare), vrld /---/ *еще детей наших разбудить*. (Päll jt 1962: 185–186)

2.3. *maks*-vorm

maks-vorm ehk supiini translatiivivorm väljendab tegevust kui teise tegevuse otstarvet ja esineb lauses otstarbemäärusena (EKG I: 66).

maks-vormiga saab asendada kõrvallauset, mis algab sidendiga *selleks et*, nt *Mari läks varakult kohale, leidmaks endale paremat istekohta* (...*selleks et endale paremat istekohta leida*) (EKK 2000: 204). Vene keeles puudub vahend otstarbelause lühendamiseks, sellepärast on ainuvõimalik vaste otstarbelause: *Мари пошла туда заблаговременно, чтобы найти себе место получше* (Külmoja jt 2003: 94).

2.4. *mata*-vorm

mata-vorm ehk supiini abessiivivorm väljendab sooritamata tegevust. Päris tegevusnimi on ta vaid

- a) üksikute verbide rektsiooniadverbiaalina (*Unustasin alla kirjutamata*) ja
- b) vastavate deverbaalsubstantiivide adverbiaaltribuudina (*tegemata jätmine*) (EKG I: 66).

Enamasti aga talitleb *mata*-vorm kas gerundiivi eitava vastena, olles lauses

- a) viisi- vm määrus (*Kaugemale tulevikule mõtlemata ta nõustus*) või
 - b) adverbiaaltribuut (*söömata töötamine*)
- või partitsiibi eitava vastena, olles lauses
- a) adjektiivtribuut (*koristamata tuba*);
 - b) predikatiiv (*Tuba on koristamata*) või
 - c) seisundiadverbiaal (*Tuba jäi koristamata*) (EKG I: 66).

Vene keeles on *mata*-vormile mitmesuguseid vasteid. Ekvivalendiks võib olla eitava partikliga gerundiiv. Kui see vorm tähistab peamise tegevusega kaasneva tegevuse puudumist, st kui see on *des*-vormi eitavaks paralleeliks, vastab talle vene keeles imperfektiivse aspekti eitav gerundiiv: *Ja ta hakkas läbi pargi edasi astuma, mõtlematagi veel kojuminekule* (F. Tuglas), vrld *И он зашагал через парк еще непомышляя о возвращении домой*. (Päll jt 1962: 186)

Kui *mata*-vorm tähistab toimumata tegevust, millele järgneb peamine tegevus, st kui *mata*-vorm on *nud*-vormi eitavaks paralleeliks, vastab talle perfektivse aspekti eitav gerundiiv: Saamata vastust oma küsimustele, jätkas Illimar teed (F. Tuglas), vrdl He получив ответа на свой вопрос, Иллимар продолжал свой путь. (Päll jt 1962: 186)

3. Uurimuse informandid ja neid ümbritsev keelekeskkond

Käesoleva töö informantide valimi moodustavad 150 Ida-Virumaa vene emakeelega õpilast. Eesti õppekeelega koolis (Iisaku Gümnaasium, Kohtla-Järve Järve Gümnaasium) õpib neist 41 õpilast ja vene õppekeelega koolis (Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium) 109 õpilast. Informantide vanus on 15–19 aastat (vt tabel 1), nad õpivad 10.–12. klassis. Valimi põhjenduseks on töö autori seos Ida-Virumaa koolidega, töö emakeeleõpetajana Iisaku ja Kohtla-Järve Järve Gümnaasiumis.

Tabel 1. Informantide vanuseline koosseis

Vanus	15	16	17	18	19
Vene õppekeelega kool	2	41	40	26	-
Eesti õppekeelega kool	2	16	8	14	1
Kokku	4	57	48	40	1

Valimi koostamisel on silmas peetud, et informantide hulgas oleks nii mitte-eesti emakeelega õpilasi, kelle kontakt eesti keelega on tihe, st eesti õppekeelega koolis õppivad õpilased, kui neid, kelle kontakt eesti keelega on vähesem, st vene õppekeelega koolis õppivad õpilased.

Gümnaasiumiastme õpilasi eelistas autor seetõttu, et nende keeleoskuse tase peaks olema ühtlasem kui põhikoolis, saavutades gümnaasiumi lõpuks vähemalt B2-taseme.

Piirkonna eripärast tingituna on Ida-Virumaa eesti õppekeelega koolides õppimas palju mitte-eesti emakeelega õpilasi. Iisaku eestikeelse gümnaasiumi valiku põhjuseks võib olla, et piirkonnas polegi võimalusi venekeelse keskhariiduse omandamiseks. Alajõe valla vene perede lastele geograafiliselt kõige lähem kool on eestikeelne Iisaku Gümnaasium, kuhu asutakse õppima sagedasti juba esimesse klassi, vahel aga pärast Lohusuu venekeelse põhikooli lõpetamist. Iisaku Gümnaasiumisse on tulnud ka mitmeid vene või segaperedest pärit õpilasi pärast Sillamäe Eesti Põhikooli lõpetamist, peamise põhjusena võimalus elada kooli juurde kuuluvas õpilaskodus.

Kohtla-Järve Järve Gümnaasiumisse tulevad vene õpilased eesmärgiga saada eesti keel paremini selgeks samuti nii esimesse klassi kui pärast keelekümbklusklassis põhikooli lõpetamist gümnaasiumiastmesse. Kohtla-Järve vene peredest laste eesti koolis õppimise põhjusi on 2005.a ilmunud väitekirjas uurinud Ü. Rannut. Selgub, et

vene rahvusest vanematel, kes panevad oma lapse eesti kooli, on keskmisest kõrgem haridustase (68% kõrgharidus), kooli valiku põhjusena toodi esile mure laste tuleviku, töökoha ja edasiõppimisvõimaluste pärast. Samuti märgiti eesti keele kui riigikeele kõrget staatust ja Eesti identifitseerimist oma kodumaana, toonitati ka lapse enda valikut ja soove. Koolivalik oli enamasti seotud ka lapsevanemate seisukohaga, et efektiivseks teise keele õppimiseks on vaja keelekeskkonda ja igapäevast suhtlemist eesti keelt emakeelena kõnelevate eakaaslastega (74% lapsevanemate seisukoht). Vahel on koolivalikuks ka etnilisi põhjusi: pered on kakskeelsed või on tegemist põlisvenelastega, kelle perekonnas on eesti keelt valdavaid pereliikmeid. Õpilased nimetasid koolivaliku põhjustena eesti keelt, kooli asukohta, sõpru ja kooli kallakut või kõrget taset. Lisaks toodi esile veel vanemate otsus ja see, et üks vanematest oli vene kooli mineku vastu. Laste otsus võib sõltuda ka sellest, kui on käidud eesti lasteaias ja kõik sõbrad lähevad eesti kooli. (Rannut 2005: 92–95)

Nii on vene ja segaperekondadest laste osakaal piirkonna koolides aasta-aastalt suurenenud. Kohtla-Järve ainsas eesti õppekeelega koolis, Kohtla-Järve Järve Gümnaasiumis kõnelesid Ü. Rannuti andmetel 27% õpilastest koduse keelena vene keelt.

Kui vaadelda eesti keele õpet, on oluline vahet teha, kas keelt õpitakse kui teist keelt või kui võõrkeelt.

lähtekeel- inglise keeles *source language*, saksa keeles *ausgangssprache*, keeleõppija emakeel;

sihtkeel- inglise keeles *target language*, saksa keeles *Zielsprache*, õpitav keel;

teine keel- sihtkeel, mida omandatakse sotsiaalses keskkonnas;

võõrkeel- sihtkeel, mida õpitakse väljaspool sotsiaalset keelekeskkonda (Viilukas 2010: 16)

Mõlemad keeleõppimise viisid on erinevad, võõrkeeleõppija ei saa sihtkeelset sisendit (ingl *input*) teda ümbritsevast sotsiaalsest keskkonnast, küll aga saab seda teise keele õppija (Laanekask: 2001, Kaivapalu: 2004, viidatud Viilukas 2010: 16 järgi).

Ühiskondlik kakskeelsus on kahe keele pideva kontakteerumise tulemus, individuaalse kakskeelsuse soodsaks pinnaks on aga konkreetse kõneleja vajadus neis keeltes suhelda (Zabrodskaia 2005: 150). Ida-Virumaal on eesti ja vene keele kontakt tihedam kui teistes Eesti piirkondades. Keelekontaktiks peetakse eri keelte kõnelejate kontakti. Seega on eesti õppekeelega koolides vene õpilasele eesti keelekeskkonna mõju suurem kui vene koolis õppides, kuna nad kasutavad eesti keelt rohkem ka väljaspool tundi, suheldes koolikaaslaste ja õpetajatega. Nende keelekontaktid on

intensiivsemad. Kuna õppetöö mitte-emakeeles nõuab suuremat pingutust kui emakeelne õpe, on eesti koolis valinud vene õpilased keskmisest rohkem motiveeritud ning tõenäoliselt ka keeleliselt võimekamad.

Igapäevane suhtlemine sihtkeeles soodustab peale keeleoskuse arengu ka kahe rahvusrühma positiivseid suhteid. Eesti kooliõpilaste hulgas läbi viidud uuringud on näidanud, et avatud või tõrjuv hoiak teise rahvusrühma suhtes on tugevalt seotud isiklike kogemustega teise rahvusrühmaga suhtlemisel. Positiivsemat suhtumist toetab isiklike püsivate kontaktide olemasolu teise rahvusrühma esindajatega (sõbrad, huvikaaslased), negatiivset suhtumist ja stereotüüpe aga süvendavad igapäevased, sageli negatiivse iseloomuga põgusad kontaktid. (Korts 2008: 92)

Enne sihtkeele omandamist jõuab õppija **vahekeele** (inglise keeles *interlanguage*) etappi, mis on õppija keelekasutus tema loodud tekstides ja võib tunduvalt erineda sihtkeelest (K2). Vahekeele teooria looja Larry Selinker selgitab, et keeleõppijad ei saa keele valdajaks järsu hüppega, vaid jäävad pidama K1 ja K2⁵ vahelise keele kontiinumis ja liiguvad sammhaaval sihtkeele poole. Edukamad õppijad jõuavad sihtkeelele lähedase kompetentsini, vähem edukate keel kivineb vahekeele staadiumis. Vead vahekeeles pole juhuslikud, vaid koonduvad teatud piirkondadesse. Kõige üldisemalt on vigadel kaks põhjust: emakeele interferents (K1 mõjul tehakse sarnaseid vigu) ja sihtkeele sisemised raskused (kõik K2 õppijad kalduvad tegema sarnaseid vigu). (Selinker 1972, viidatud Kitsnik 2007 : 47 järgi)

Seega on vead loomulik õppija- ehk vahekeele osa. A. Verschik on liigitanud vead kaheks: targad ja rumalad vead. Rumal viga tähendab, et keeleõppijal puudub igasugune süsteem ja ta võib teha valikuid näiteks *ma-* ja *da-*infinitiivi vahel täiesti juhuslikult. Tark viga tähendab aga, et kuigi algne oletus on vale, on keeleõppija edasised sammud süstemaatilised. Näiteks kui õppija oletab, et verb *võima* nõuab *ma-*tegevusnime, siis ta kasutabki selle verbiga alati *ma-*tegevusnime. (Verschik 2002: 79)

Kui õppijad jäävad psühholoogiliselt ja sotsiaalselt sihtkeelest kaugeks, siis nende õppijakeel ei arene (Schumann 1990: 669). Seetõttu on vahekeele kivinemise ärahoidmiseks vajalik õppija osavõtt sihtkeelsest sotsiaalsest elust. Kuigi ka vene õppekeelega gümnaasiumis õpetatakse osa aineid eesti keeles, õpilased puutuvad eesti keelega kokku nii tundides kui väljaspool kooli (sõbrad, huviringid, mitmekeelsed pered), on eesti õppekeelega kooli vene õpilaste kontakt eesti keelega kahtlemata intensiivsem ning vigade kivinemise oht seega väiksem.

⁵ K1 – esimene keel, K2 – teine keel.

4. Vene õpilaste vead eesti keele infinitiivvormide kasutamisel

Verbirektsiooni-, sh *ma-* ja *da-* infinitiivi valiku vead on üks sagedasemaid vealiike eesti keelt teise keelena kõnelevate õpilaste keeles. Kõrgtasemel eesti keelt kõnelevate vene üliõpilaste seas on rektsiooni, sh infinitiivivaliku vead sageduselt kuuendal kohal pärast sõnajärje, sõnavaliku, täis- ja osasihitise, sõnastuse ja pronoomenikuju vigu. (Pool, Vaimann 2005: 133) Eesti keelt emakeelena kõnelejad infinitiivi valikul reeglina vigu ei tee, seetõttu pole neid ka käesolevasse uurimusse kaasatud.

Eesti keelt võõrkeelena õppijad (nii filoloogid kui mittefiloloogid) peavad kahe infinitiivi valdkonda eesti keeles keeruliseks (Viilukas 2010: 107). Vene õpilaste vead infinitiivi valikul võivad tuleneda nende emakeele mõjust sihtkeele omandamisele, kuna vene keeles on verbil üks infinitiivi vorm, eesti keeles kaks. Puudub selge vastavus ühe emakeelse ja kahe sihtkeelse vormi vahel. Uurimistöö teise hüpoteesi kohaselt eelistavad õpilased pigem *ma*-infinitiivi kui harjumuspärast sõnastikuvormi, sest sellega on nad rohkem kokku puutunud näiteks sõnaraamatut kasutades, sõnu õppides.

Keeleloomes on oluline **oletatav sarnasus** (inglise k *assumed similarity*), mis kuulub psühholingvistika valdkonda. Kui õppija ei tunneta sarnasusi lähte- ja sisendkeele vahel, oletab ta, et sihtkeel toimib ligikaudu samamoodi kui lähtekeel. Kui oletus ei pea paika, põhjustab see vigu õppija keeleloomes. (Kaivapalu 2004: 164)

Rod Ellise järgi on teise keele omandamisel õppijatele kõige keerulisemad divergentsed ehk lahknevad nähtused, st kui ühele nähtusele emakeeles vastab sihtkeeles mitu. Näiteks kui sihtkeel on prantsuse keel, tekitab inglise emakeelega õppijale probleeme sobiva artikli valik, kuna inglise keele *the* lahkneb prantsuse keeles kaheks artikliks: *le* ja *la*. (Ellis 1990: 26)

Nii nagu vene õpilastele tekitab probleeme eesti keeles valik kahe infinitiivi vahel, nii on näiteks eesti emakeelega õpilastele keeruline valik vene keele kahe aspekti – perfektivse ja imperfektivse aspekti vahel, kuna verbimorfoloogiline aspekti kategooria eesti keeles puudub.

Peamiseks infinitiivi valiku kriteeriumiks pakuvad E. Päll jt lauses infinitiiviga väljendatud tegevust sooritava isiku või teema aktiivsuse või passiivsuse. Kui teema on infinitiiviga väljendatud tegevuse suhtes aktiivne tegija, kasutatakse *ma*-infinitiivi. Näiteks *Poiss kõlbab kündma*. Siin tähistab alus (*poiss*) infinitiiviga väljendatud

tegevuse aktiivset sooritajat. Lauses *Ta tõi poisilund rookima* tähistab sihitis (*poisilund*) isikut, kes hakkab sooritama infinitiiviga väljendatud tegevust. (Päll jt 1962: 177)

Kui teema ise jääb passiivseks, st tähistab objekti või vahendit, aga infinitiiviga väljendatud tegevus sooritatakse teiste tegijate poolt, kasutatakse *da*-infinitiivi. Näiteks lauses *Põld kõlbab künda* tähistab alus (*põld*) passiivset teemat, aga *da*-infinitiiviga tegevuse (*künda*) sooritatakse teise teema (isiku) poolt. Seda tüüpi lausetes saab *da*-infinitiivi kergesti asendada verbist tuletatud nimisõnaga (teonimega), nt *Põld kõlbab kündmiseks*. (Päll jt 1962: 178)

Tänapäeva keeleõpikutes ja käsiraamatutes kasutatakse tavaliselt määratlust, mille põhjal *ma*-tegevusnimega laiendatakse verbe, mis väljendavad liikumist, kohustust ja tegevust. *da*-tegevusnime kasutatakse üldiselt verbidega, mis väljendavad soovi, tahet, kavatsust ja oskust. Ainus modaalverb, mida kasutatakse *ma*-infinitiiviga, on *pidama*. (Metslang jt 2003: 104)

Vead infinitiivivalikul kuuluvad vigade hulka, mis reeglina ei takista tekstist arusaamist, kuid mida emakeelekõneleja tajub igal juhul veana.

I. Külmoja jt väitel on infinitiivivaliku vead ühed püsivamatest vigadest, kuigi mõlema infinitiivi kasutamise seaduspärasused on piisavalt arusaadavad ja tavaliselt ei tekita reeglite rakendamise harjutustes probleeme. Vead tekivad pigem tekstide koostamisel ja spontaanses kõnes. (Külmoja jt 2003: 116)

4.1. Uurimuses kasutatud test

Uurimaks vene õpilaste eesti keele infinitiivide kasutust, koostas kaheosalise testi. Testi esimeses osas pidi õpilane tegema valiku *ma*- ja *da*-infinitiivi vahel. Testi esimene osa koosneb 27 lausest, milles on kokku 28 valikuvõimalust kahe infinitiivi vahel, st ühes lauses on kaks infinitiivivalikut (18. *Vaikima/vaikida* tähendab nõus *olema/olla*), teistes lausetes üks.

Testi teises osas on kümme lauset, igas lauses pidi õpilane tegema valiku viie supiini käändevormi vahel: sisseütlev ehk *ma*-vorm, seesütlev ehk *mas*-vorm, seestütlev ehk *mast*-vorm, ilmaütlev ehk *mata*-vorm ja saav ehk *maks*-vorm.

Testi koostamisel pidasin silmas järgmisi põhimõtteid:

a) I osa õigete vastuste hulgas võrdselt *ma*- ja *da*- infinitiive (14+14)⁶;

6 Esinemiskorrad testis

- b) II osa õigete vastuste hulgas võrdselt erinevaid *ma*-infinitiivi käändevorme (2+2+2+2+2);
- c) võimalikult lihtsasti mõistetavad, ühemõttelised laused, mille sõnavara on informantidele tuttav⁷;
- d) keerukamate sõnade, sõnaühendite juures venekeelne tõlge, et oleks üheselt mõistetav ka vene kooli õpilastele⁸;
- e) oeldise rollis vältida samade verbide kordumist;
- f) *ma*- ja *da*- infinitiivi esinemisel mingi lauseliikmena vältida korrapära.

Testi täitsid kokku 150 õpilast kolmes koolis novembris 2012.a eesti keele ainetundides. Testi täitmise juures olnud aineõpetajate sõnul täitsid õpilased testi 10–15 minuti jooksul individuaalselt, abi küsimata.

4.2. Testi tulemused

Testi tulemusi analüüsisid lugedin kokku vigased vastused ning arvutasin välja protsendi, et saada teada, milline oli õigete ja valede vastuste suhe erinevates lausetes eesti ja vene õppekeele koolis, seda väljendab tabel 2.

Tabel 2. Vigaste vastuste protsent eesti ja vene kooli õpilaste testides

	Vigaste vastuste protsent	
	Eesti kool	Vene kool
I osa Jooni alla sobiv infinitiiv		
1. Tahtsin täna teie juurde <i>tulema/tulla</i> .	0	2,75
2. <i>Õppima/õppida</i> pole kunagi hilja.	2,44	33,03

⁷ Töö autor konsulteeris vene keelt emakeelena kõnelevate õpilaste ja õpetajatega

⁸ Vt lisa lk 53

3. Hakkasin <u>sõitma/sõita</u> varakult, kuid ikkagi hilinesin.	0	5,5
4. Soovin <u>lugema/lugeda</u> häid raamatuid.	0	3,67
5. Poisile meeldis <u>mängima/mängida</u> rongiga.	0	2,75
6. Juhiloa taotlemiseks peaks <u>olema/olla</u> vähemalt 18aastane.	4,88	11,01
7. Ka arst võib mõnikord <u>eksima/eksida</u> .	4,88	7,34
8. Mari peab tervise tõttu treeningutest <u>loobuma/loobuda</u> .	4,88	11,01
9. Tule koos minuga <u>ujuma/ujuda</u> .	2,44	12,84
10. Soov poisile <u>meeldima/meeldida</u> oli temas alati olemas olnud.	9,76	28,44
11. Poiss läks mägedesse <u>suusatama/suusatada</u> .	0	6,42
12. Pean täna selle töö valmis <u>tegema/teha</u> .	0	25,69
13. Laps ei osanud <u>lahendada/lahendada</u> ühtegi ülesannet.	0	16,51
14. Õpetajal peaks olema oskus <u>kuulama/kuulata</u> .	21,95	57,8

15. Konserv kõlbas <u>sööma/süüa</u> ka kaks aastat hiljem.	7,32	44,95
16. Lapsi ootas ees <u>magama/magada</u> minek.	0	25,69
17. Katse <u>põgenema/põgeneda</u> ebaõnnestus.	0	49,54
18. <u>Vaikima/vaikida</u> tähendab nõus <u>olema/olla</u> .	73,17/ 73,17	81,65/ 69,72
19. Mees pani auto <u>käima/käia</u> .	4,88	33,03
20. Inglise keelega saab <u>hakkama/hakata</u> kõikjal maailmas.	2,44	50,46
21. Vanaema läks juulikuus mustikaid <u>korjama/korjata</u> .	0	7,34
22. Palli korvi <u>saama/saada</u> pole lühikesel mehel lihtne.	9,76	50,46
23. Sain <u>teadma/teada</u> , et sõber oli mulle valetanud.	0	10,09
24. <u>Lugema/lugeda</u> hakkamine sai alguse juba lasteaias.	0	13,76
25. <u>Jooksma/joosta</u> minek varahommikul nõudis eneseületust.	2,44	36,7
26. Asusime uues korteris rõõmuga <u>tapeetima/tapeetida</u> .	4,88	37,61

27. Kiirustasin tube <u>koristama/koristada</u> , sest külalised olid saabumas.	9,76	28,44
II osa Jooni alla sobiv vorm		
1. Ära jäta tube <u>koristama/koristamas/koristamast/koristamaks/koristamata!</u>	0	13,76
2. Sõidan Tartusse, <u>astuma/astumas/astumast/astumaks/astumata</u> ülikooli.	87,8	65,13
3. Pea lakkas <u>valutama/valutamas/valutamast/valutamaks/valutamata.</u>	31,7	77,98
4. Käisin hommikul <u>jooksma/jooksmas/jooksmast/jooksmaks/jooksmata.</u>	0	37,61
5. Laps uinus <u>magama/magamas/magamast/magamaks/magamata.</u>	9,76	45,87
6. Pean talle kohustusi meelde <u>tuletama/tuletamas/tuletamast/tuletamaks/tuletamata.</u>	4,88	25,69
7. Inimene ei saa elada <u>sööma/söömas/söömast/söömaks/söömata.</u>	4,88	10,09
8. <u>Tervitama/tervitamas/tervitamast/tervitamaks/tervitamata</u> kevadet, kogunesime parki.	56,1	64,22
9. Hoidusin <u>valetama/valetamas/valetamast/valetamaks/valetamata</u> , rääkisin tõtt.	9,76	32,11

10. Toidukaupade hinnatõus on õnneks <i>peatuma/peatumas/peatumast/peatumaks/peatumata.</i>	0	52,29
--	---	-------

Testi I osas, kus pidi tegema valiku *ma-* ja *da-*infinitiivi vahel, eksisid eesti kooli õpilased 8,36% ja vene kooli õpilased 27,29%.

Testi II osas, kus pidi valima *ma-*infinitiivi käändelistest vormidest ühe õige, eksisid eesti kooli õpilased 20,49%, vene kooli õpilased 42,48%.

Võrreldes eesti ja vene kooli õpilaste valikuid, selgub, et eesti koolis õppivate informantide vigaste vastuste protsent on kahe osa peale kokku 11,68 ja vene koolis õppivatel 31,29.

Seega erines vigade arv eesti ja vene koolis märgatavalt, st eesti kooli õpilased tegid vigu mitu korda vähem kui vene kooli õpilased. See tõestab töös püstitatud esimest hüpoteesi, et eesti õppekeele koolis õppivad vene emakeelega õpilased teevad keelekeskkonna toel infinitiivi valikul vähem vigu kui vene õppekeele koolis õppivad õpilased, kuigi eesti koolis käsitletakse keelt emakeelena õppides infinitiivivaliku probleeme vähe või üldse mitte.

Peale kooli õppekeele mõjutab vigade arvu ka see, mitmendas klassis informandid käivad. Vigade arvust klassiti annab ülevaate tabel 3.9

9 Erinevalt teistest töös esinevatest tabelitest on tabelis 3 kasutatud keskmisi absoluutarve, mitte protsente.

Tabel 3. Vigade arv klasside lõikes (võimalik vigade arv 38)

	10. klassi keskmine vigade arv	11. klassi keskmine vigade arv	12. klassi keskmine vigade arv
Eesti kool	4,95	5,38	3,29
Vene kool	13,39	10,37	11,42
Kokku	10,72	9,67	7,97

Uurimisandmed näitavad, et antud informandigrupi vigade arv *ma-* ja *da-*infinitiivi valikul ja *ma-*infinitiivi käändelistes vormides on keskmiselt väiksem 12. klassis ja suurem 10. klassis, mis on mõistetav, sest kolme gümnaasiumiaasta jooksul peaski õpilaste keeleoskus täiustuma. Ometi ei saa antud andmete põhjal teha üldistavaid järeldusi, sest näiteks eesti kooli 11. klassis tehti keskmiselt rohkem vigu kui 10. klassis ja vene kooli 12. klassis keskmiselt rohkem vigu kui 11. klassis. Samuti on õpilaste arv võrreldavates gruppides erinev, näiteks eesti kooli 11. klassis kaheksa õpilast, vene kooli 11. klassis 49 õpilast. Seega mängivad peale koolis õpitud aja tulemustes suurt rolli õpilaste individuaalsed iseärasused: keeleline võimekus, keelekontaktide vähesus või rohkus, päritolu (segaperekonnad), varasemad õpingud (keelekümblusklassid). Väga erinevad olid tulemused ka võrreldavate gruppide sees. Eeldatavalt kõige vähem vigu tegid eesti koolis õppivad 12. klassi õpilased (kolm õpilast tegi testis vaid ühe vea). Kõige rohkem vigu (23) tegi üks vene kooli 11. klassi õpilane, kuid samas tegi üks vene kooli 11. klassi õpilane vaid kaks viga.

Keskmine vigade arv on küll 12. klassis vähenenud, kuid erinevus 10. ja 11. klassiga ei ole kuigi suur. Seetõttu võib arvata, et infinitiivivaliku vead on suhteliselt püsivad ega allu hästi õpetamisele.

Kui pole võrreldud samade informantide keelelist arengut pikema aja jooksul pikiuuringuga, et selgitada välja nende keeleoskuse areng või selle seiskumine, ei saa

kindlalt väita, et tegemist on kivinemisnähtusega (Han 2004: 232), kuid seda võib oletada.

4.2.1. Testi esimese osa tulemuste analüüs

Järgnevalt analüüsin õpilaste vigu ja vigade võimalikke põhjuseid testi esimeses osas lausete kaupa.

Testi I osa

1. Tahtsin täna teie juurde *tulema/tulla*.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud kolm (vigaste vastuste protsent 2,75). Seega on selles lauses eksinuid teiste lausetega võrreldes kõige vähem (sama eksimuste arv on ka testi I osa viiendas lauses). *da*-infinitiiv on sihitise rollis, ühendis tahet väljendava verbiga *tahtma*. Vähene eksimuste arv võib olla seletatav sellega, et *da*-infinitiivi ja *tahtma*-verbi ühend on kõnekeeles sagedasti esinev. Infinitiivi roll sihitisena võiks olla samuti põhjuseks *da*-vormi valimisel, kuid on tõenäoline, et õpilased ei tee teadvustatud valikuid lähtuvalt infinitiivi rollist lauseliikmena.

2. *Õppima/õppida* pole kunagi hilja.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud üks (vigaste vastuste protsent 2,44), vene kooli 109 õpilasest 36 (vigaste vastuste protsent 33,03). *da*-infinitiiv on lauses aluse rollis, mis põhjustab suhteliselt palju eksimusi just vene kooli õpilaste hulgas, kes tajuvad üksikut, st mitte mõne verbiga ühendis olevat aluse rollis infinitiivi abstraktsena ning kalduvad kasutama sõnastikuvormi *ma*-infinitiivi. Näiteks I osa viiendas lauses (Poisile meeldis *mängima/mängida* rongiga.) on infinitiiv samuti aluse rollis, kuid ühendis verbiga *meeldima*, eksimuste protsent vene kooli õpilaste seas on vaid 2,75, eesti kooli õpilaste seas 0. Aga I osa 18. lauses (*Vaikima/vaikida* tähendab nõus *olema/olla*.) ja 22. lauses (Palli korvi *saama/saada* pole lühikesel mehel lihtne.), kus infinitiiv on samuti aluse rollis, aga pole ühendis mõne verbiga, on eksimuste protsent kõrge.

3. Hakkasin *sõitma/sõita* varakult, kuid ikkagi hilinesin.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud kuus (vigaste vastuste protsent 5,5). *ma*-infinitiiv on lauses liitöeldise *sõitma hakkama* koosseisus. P. Penjami väitel on esinebki *ma*-infinitiiv kõige sagedamini koos

verbide *pidama* ja *hakkama* finitvormidega. (Penjam 2008:197) Seega on ühend *sõitma hakkama* keelekeskkonnas sagedasti esinev tarind ning tõenäoliselt õppijatele tuttav. Vähene eksimuste arv võib olla seletatav ka sellega, et on omandatud reegel, mille põhjal tuleb koos tegevuse algust väljendavate verbidega kasutada *ma*-infinitiivi.

4. Soovin *lugema/lugeda* häid raamatuid.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud neli (vigaste vastuste protsent 3,67). *da*-infinitiiv on lauses sihitise rollis, ühendis verbiga *soovima*. Vähene eksimuste arv võib olla seletatav sellega, et *da*-infinitiivi ja *soovima*-verbi ühend on kõnekeeles sagedasti esinev, samuti võiks infinitiivi roll sihitisena põhjustada *da*-vormi valimise.

5. Poisile meeldis *mängima/mängida* rongiga.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud kolm (vigaste vastuste protsent 2,75). *da*-infinitiiv on lauses aluse rollis, ühendis verbiga *meeldima*. Seega võib vähete vigade arv olla seletatav sellega, et õpilased on omandanud reegli, mille alusel tuleb koos verbiga *meeldima* kasutada *da*-infinitiivi.

6. Juhiloa taotlemiseks peaks *olema/olla* vähemalt 18aastane.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest 12 (vigaste vastuste protsent 11,01). *ma*-infinitiiv on lauses liitõeldise koosseisus, ühendis verbiga *pidama*. Sama liitõeldisega laused on veel testi I osa kaheksas lause (Mari peab tervise tõttu treeningutest *loobuma/loobuda*.), I osa 12. lause (Pean täna selle töö valmis *tegeme/teha*.), II osa kuues lause (Pean talle kohustusi meelde *tuletama/tuletamas/tuletamast/tuletamaks/tuletamata*.). Kõigis neis lausetes on vene kooli õpilased teinud suhteliselt palju vigu. Kui testi I osa kuuendas ja kaheksandas lauses on eksimuste protsent sama (11,01), siis testi I osa 12. ja II osa kuuendas lauses on eksimuste protsent 25,69. Võib-olla mõjutab sama ühendiga lausete lähestikku asumine informante ühtemoodi otsustama, kuid kaugemal asetsevatele lausetele ei oska nad enam seda otsust üldistada. Reegel, mille alusel koos *pidama*-verbiga peab kasutama *ma*-infinitiivi, võiks olla kontrollitav ka testi I osa 14. lausest, kus see ühend esineb (Õpetajal peaks olema oskus *kuulama/kuulata*.), kuid sellele pole õpilased osanud tähelepanu pöörata.

7. Ka arst võib mõnikord eksima/eksida.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest kaheksa (vigaste vastuste protsent 7,34). *da*-infinitiiv on siin liitõeldise koosseisus, ühendis verbiga *võima*. Suhteliselt väike vigade arv võib olla seletatav sellega, et on omandatud reegel, mille alusel koos *võima*-verbiga tuleb kasutada *da*-infinitiivi. Samuti võib põhjuseks olla ühendi *võima* + *da*-infinitiiv sage kasutus. Liitõeldisega modaalkonstruksioon, eelkõige *võima*-konstruksioon on *da*-infinitiiviga lausete seas üks sagedasemaid (Penjam 2008: 157).

8. Mari peab tervise tõttu treeningutest loobuma/loobuda.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest 12 (vigaste vastuste protsent 11,01). Seega on lause analoogne testi I osa kuuenda lausega (Juhiloa taotlemiseks peaks olema/olla vähemalt 18aastane.).

9. Tule koos minuga ujuma/ujuda.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud üks (vigaste vastuste protsent 2,44), vene kooli 109 õpilasest 14 (vigaste vastuste protsent 12,84). *ma*-infinitiiv on lauses määruse rollis ja vastab küsimusele *kuhu?* Õpilastel võiks siin olla lihtne näha paralleeli *kuhu?*-küsimustele vastavate illatiivis nimisõnade ja verbi *ma*-infinitiivi vahel, nagu *lähem koju/lähem sööma, tule ujuma/tule kinno* jne. Suhteliselt väike vigade arv võib olla seletatav *tulema*-verbi ja infinitiivi ühendi sagedase esinemisega kõnekeeles.

10. Soov poisile meeldima/meeldida oli temas alati olemas olnud.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud neli (vigaste vastuste protsent 9,76), vene kooli 109 õpilasest 31 (vigaste vastuste protsent 28,44). *da*-infinitiiv on siin lauses täiendi rollis. Täiendina võivad eesti keeles lauses esineda nii *ma*- kui *da*-infinitiiv. Kuid mõlemad infinitiivid esinevad P. Penjami väitel täiendina harva: *da*-infinitiiv esineb sagedamini objekti, liitõeldise komponendi või subjektina (Penjam 2008: 47); *ma*-infinitiiv liitõeldise komponendi ja adverbiaalina (Penjam 2008: 158). Testi I osas on kolm lauset, milles täiendi rollis on *da*-infinitiiv (10. Soov poisile meeldima/meeldida oli temas alati olemas olnud; 14. Õpetajal peaks olema oskus kuulama/kuulata; 17. Katse põgenema/põgeneda ebaõnnestus.) ja kolm lauset, milles täiendi rollis on *ma*-infinitiiv (16. Lapsi ootas ees magama/magada minek; 24. Lugema/lugeda hakkamine sai alguse juba lasteaias; 25. Jooksmajooosta minek varahommikul nõudis eneseületust.). Neid lauseid võrreldes selgub, et ligi poole rohkem

eksitakse lausetes, kus täiendi rollis peab olema *da*-infinitiiv (vigaste vastuste protsent kolmes lauses keskmiselt 35,77). Lausetes, kus täiendi rollis peab olema *ma*-infinitiiv, eksiti keskmiselt 18,67%. Seega valivad informandid kõhkluse korral pigem *ma*-infinitiivi.

11. Poiss läks mägedesse *suusatama/suusatada*.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud seitse (vigaste vastuste protsent 6,42). *ma*-infinitiiv on lauses määruse rollis. Analoogne lause, kus *ma*-infinitiiv on ühendis verbiga *minema*, on testi I osa 21. lause (Vanaema läks juulikuus mustikaid *korjama/korjata*.). Mõlemas lauses on eksimusi suhteliselt vähe: eesti kooli õpilased pole siin eksinud, vene kooli õpilaste kahe lause vigaste vastuste keskmine protsent on 6,88. *minema*-verbiga ühendid on kõnekeeles sagedased, mistõttu tuttavad mudelid aitavad infinitiivi õigesti valida. P. Penjami andmetel on adverbiaalsed *ma*-infiniidiga konstruktsioonid, kus predikaadil on liikumistähendus (näiteks *minema*), sagedase kasutusega, neist on rohkesti näiteid nii vanema kui tänapäeva keele korpuses. (Penjam 2008: 160)

12. Pean täna selle töö valmis *tegema/teha*.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 28 (vigaste vastuste protsent 25,69). *ma*-infinitiiv on lauses liitõeldise koosseisus, ühendis verbiga *pidama*. Seega on lause analoogne testi I osa kuuenda ja kaheksanda ning II osa kuuenda lausega.

13. Laps ei osanud *lahendada/lahendada* ühtegi ülesannet.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 18 (vigaste vastuste protsent 16,51). *da*-infinitiiv on lauses sihitise rollis, mis võiks lihtsustada infinitiivi valikut, kui õpilane teadvustaks, et sihitiseks saabki olla ainult *da*-infinitiiv.

14. Õpetajal peaks olema oskus *kuulama/kuulata*.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud üheksa (vigaste vastuste protsent 21,95), vene kooli 109 õpilasest 63 (vigaste vastuste protsent 57,8). *da*-infinitiiv on lauses täiendi rollis. Nii nagu teisteski täiendiga lausetes, võib tekitada infinitiivi valikul raskusi see, et mõlemad eesti keele infinitiivid võivad täiendina esineda. Infinitiivi roll täiendina tõenäoliselt siiski õpilaste valikuid ei suuna, kuna eesti keele õpikutes

infinitiivide rolli mingi lauseliikmena lähemalt ei käsitleta. Vene kooli õpilastest on sellest lauses rohkem kui pooled valesti vastanud, mis tõestab, et pigem otsustatakse *ma*-infinitiivi kasuks.

15. Konserv kõlbas ***sööma/süüa*** ka kaks aastat hiljem.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kolm (vigaste vastuste protsent 7,32), vene kooli 109 õpilasest 49 (vigaste vastuste protsent 44,95). *da*-infinitiiv on lauses määruse rollis, täpsemalt on tegemist otstarbemäärusega. Määruse rollis saavad esineda mõlemad eesti keele infinitiivid. Testi I osas on kuus lauset, kus infinitiiv on määruse rollis. Viies lauses on määruseks *ma*-infinitiiv (9. Tule koos minuga ***ujuma/ujuda***; 11. Poiss läks mägedesse ***suusatama/suusatada***; 21. Vanaema läks juulikuus mustikaid ***korjama/korjata***; 26. Asusime uues korteris rõõmuga ***tapeetima/tapeetida***; 27. Kiirustasin tube ***koristama/koristada***, sest külalised olid saabumas.) ja ühes lauses (15.) *da*-infinitiiv. Viies *ma*-infinitiiviga lauses on keskmine vigaste vastuste protsent 14,4. *da*-infinitiiviga lauses on vigaste vastuste protsent 34,67. Seega valitakse kindla mudeli puudumisel pigem *ma*-infinitiiv.

16. Lapsi ootas ees ***magama/magada*** minek.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 28 (vigaste vastuste protsent 25,69). *ma*-infinitiiv on lauses täiendi rollis.

17. Katse ***põgenema/põgeneda*** ebaõnnestus.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 54 (vigaste vastuste protsent 49,54). *da*-infinitiiv on siin täiendi rollis. Võrreldes eelmise lausega, kus infinitiiv oli samuti täiendiks, on siin eksimusi peaaegu poole rohkem, sest eelistatakse *ma*-infinitiivi. Samuti võib põhjus olla selles, et sõnaühend *magama minek* on õpilastele tuttavam kui *katse põgeneda*.

18. ***Vaikima/vaikida*** tähendab nõus ***olema/olla***.

Lause osutus testi I osa kõige rohkem eksimusi põhjustavaks. Põhjuseks tõenäoliselt lause sisuline abstraktsus ja see, et infinitiivi tuli valida kaks korda. Eesti kooli 41 õpilasest eksis esimese infinitiivi valikul 30 (vigaste vastuste protsent 73,17), vene kooli 109 õpilasest 89 (vigaste vastuste protsent 81,65). Verb *vaikima* esineb siin aluse rollis. Aluse rollis saab esineda vaid *da*-infinitiiv. Testi I osas on veel kolm lauset, kus *da*-infinitiiv on aluseks (2. ***Õppima/õppida*** pole kunagi hilja; 5. Poisile meeldis

mängima/mängida rongiga; 22. Palli korvi **saama/saada** pole lühikesel mehel lihtne.). Nendes kolmes lauses on keskmine vigaste vastuste protsent 22, sh eesti kooli õpilaste hulgas 4,07. Antud lauses aga eksiti aluse rollis oleva infinitiivi valikul 79,33%.

Teise infinitiivi valikul eksis eesti kooli 41 õpilasest 30 (vigaste vastuste protsent 73,17), vene kooli 109 õpilasest 76 (vigaste vastuste protsent 69,72). *da*-infinitiiv on siin öeldistäite rollis. Öeldistäite rollis saab esineda vaid *da*-infinitiiv. Kuna testis pole rohkem öeldistäitega lauseid, ei saa otsustada, kas kõrge eksimuste protsent (70,67) on põhjustatud infinitiivi rollist öeldistäitena või sellest, et lause jäi õpilastele sisuliselt arusaamatuks, mistõttu otsustati pigem sõnastikuvormi *ma*-infinitiivi kasuks.

19. Mees pani auto **käima/käia**.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest 36 (vigaste vastuste protsent 33,03). *ma*-infinitiiv on siin liitöeldise koosseisus, ühendis verbiga *panema*. *käima panema* on kõnekeeles sage väljend, mistõttu eksimusi eesti kooli õpilaste seas on suhteliselt vähe.

20. Inglise keelega saab **hakkama/hakata** kõikjal maailmas.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud üks (vigaste vastuste protsent 2,44), vene kooli 109 õpilasest 55 (vigaste vastuste protsent 50,46). *ma*-infinitiiv on siin liitöeldise koosseisus, ühendis verbiga *saama*. *Saama*-verb võib moodustada ühendeid nii *ma*-kui *da*-infinitiiviga. Ühend *saama*-verbiga on ka testi I osa 23. lauses (Sain **teadma/teada**, et sõber oli mulle valetanud.), milles *saama*-verb on ühendis *da*-infinitiiviga. Võrreldes neis kahes lauses tehtud vigaste valikute arvu, selgub, et 20. lauses on eksitud keskmiselt 37,33%, aga 23. lauses 7,33%. Seega ei kinnita need kaks *saama*-verbiga lauset hüpoteesi, et õpilased valivad kahtluse korral pigem *ma*-infinitiivi. Põhjus võib olla selles, et *teada saama* on sagedasem ja tuntum ühend kui *hakkama saama*.

21. Vanaema läks juulikuus mustikaid **korjama/korjata**.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud kaheksa (vigaste vastuste protsent 7,34). *ma*-infinitiiv on lauses määruse rollis. Analoogne lause on ka testi I osa 11. lause (Poiss läks mägedesse **suusatama/suusatada**.), milles oli samuti vähe eksimusi, põhjuseks tõenäoliselt *minema*-verbi ja *ma*-infinitiivi ühendi sage esinemine.

22. Palli korvi **saama/saada** pole lühikesel mehel lihtne.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud neli (vigaste vastuste protsent 9,76), vene kooli 109 õpilasest 55 (vigaste vastuste protsent 50,46). *da*-infinitiiv on lauses aluse rollis, *palli* on *da*-infintiivi juurde kuuluv sihitis. Eksimuste protsent on suhteliselt kõrge (39,33). Põhjuseks võib olla, et *saama*-verb pole siin ühendis teise verbiga, mis suunaks infinitiivi valikut.

23. Sain **teadma/teada**, et sõber oli mulle valetanud.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 11 (vigaste vastuste protsent 10,09). *da*-infinitiiv on lauses liitöeldise koosseisus, ühendis verbiga *saama*. Võrreldes testi I osa 20. lausega (Inglise keelega saab **hakkama/hakata** kõikjal maailmas.), milles on samuti infinitiivi ja *saama*-verbi ühend, on 23. lauses vigaseid vastuseid vähem.

24. **Lugema/lugeda** hakkamine sai alguse juba lasteaias.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 15 (vigaste vastuste protsent 13,76). *ma*-infinitiiv on lauses täiendi rollis. Võrreldes teiste lausetega, milles infinitiiv on täiendi rollis, on 24. lauses vigu kõige vähem (keskmiselt 10%). Põhjuseks võib olla see, et teatakse, et ühendis verbiga *hakkama* (siin tuletis *hakkamine*) esineb *ma*-infinitiiv.

25. **Jooksa/joosta** minek varahommikul nõudis eneseületust.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud üks (vigaste vastuste protsent 2,44), vene kooli 109 õpilasest 40 (vigaste vastuste protsent 36,7). *ma*-infinitiiv on lauses täiendi rollis.

26. Asusime uues korteris rõõmuga **tapeetima/tapeetida**.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest 41 (vigaste vastuste protsent 37,61). *ma*-infinitiiv on lauses määruse rollis, ühendis tegevuse alustamist märkiva verbiga *asuma*. Suhteliselt suur vigade arv võib olla põhjustatud sellest, et ei tunta verbi *asuma*.

27. Kiirustasin tube koristama/koristada, sest külalised olid saabumas.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud neli (vigaste vastuste protsent 9,76), vene kooli 109 õpilasest 31 (vigaste vastuste protsent 28,44). *ma*-infinitiiv on lauses määruse rollis, ühendis verbiga *kiirustama*.

Tabel 4 annab ülevaate, millistes lausetes eksiti vähem, millistes rohkem, ning millise lauseliikme rollis on lauses olev infinitiiv.

Tabel 4. Vigaste vastuste jaotumine testi I osa lausetes kasvavas järjestuses

	Lause	Vigaste vastuste protsent (eesti ja vene kool kokku)	Infinitiivi roll lauses
1.-2.	1. Tahtsin täna teie juurde <u>tulema/tulla</u> .	2	Sihitis
1.-2.	5. Poisile meeldis <u>mängima/mängida</u> rongiga.	2	Alus
3.	4. Soovin <u>lugema/lugeda</u> häid raamatuid.	2,67	Sihitis
4.	3. Hakkasin <u>sõitma/sõita</u> varakult, kuid ikkagi hilinesin.	4	Liitöeldis
5.	11. Poiss läks mägedesse <u>suusatama/suusatada</u> .	4,67	Määrus
6.	21. Vanaema läks juulikuus mustikaid <u>korjama/korjata</u> .	5,33	Määrus
7.	7. Ka arst võib mõnikord <u>eksima/eksida</u> .	6,67	Liitöeldis

8.	23. Sain <u>teadma/teada</u> , et sõber oli mulle valetanud.	7,33	Liitõeldis
9.-10.	6. Juhiloa taotlemiseks peaks <u>olema/olla</u> vähemalt 18aastane.	9,33	Liitõeldis
9.-10.	8. Mari peab tervise tõttu treeningutest <u>loobuma/loobuda</u> .	9,33	Liitõeldis
11.-12.	24. <u>Lugema/lugeda</u> hakkamine sai alguse juba lasteaias.	10	Täiend
11.-12.	9. Tule koos minuga <u>ujuma/ujuda</u> .	10	Määrus
13.	13. Laps ei osanud <u>lahendada/lahendada</u> ühtegi ülesannet.	12	Sihitis
14.-15.	12. Pean täna selle töö valmis <u>tegema/teha</u> .	18,67	Liitõeldis
14.-15.	16. Lapsi ootas ees <u>magama/magada</u> minek.	18,67	Täiend
16.-17.	10. Soov poisile <u>meeldima/meeldida</u> oli temas alati olemas olnud.	23,33	Täiend
16.-17.	27. Kiirustasin tube <u>koristama/koristada</u> , sest külalised olid saabumas.	23,33	Määrus
18.	2. <u>Õppima/õppida</u> pole kunagi hilja.	24,67	Alus
19.	19. Mees pani auto <u>käima/käia</u> .	25,33	Liitõeldis

20.	25. <u>Jooksma/</u> joosta minek varahommikul nõudis eneseületust.	27,33	Täiend
21.	26. Asusime uues korteris rõõmuga <u>tapeetima/</u> tapeetida.	28,67	Määrus
22.	15. Konserv kõlbas <u>sööma/</u> süüa ka kaks aastat hiljem.	34,67	Määrus
23.	17. Katse <u>põgenema/</u> põgeneda ebaõnnestus.	36	Täiend
24.	20. Inglise keelega saab <u>hakkama/</u> hakata kõikjal maailmas.	37,33	Liitõeldis
25.	22. Palli korvi <u>saama/</u> saada pole lühikesel mehel lihtne.	39,33	Alus
26.	14. Õpetajal peaks olema oskus <u>kuulama/</u> kuulata.	48	Täiend
27.	18. ... tähendab nõus <u>olema/</u> olla.	70,67	Õeldistäide
28.	18. <u>Vaikima/</u> vaikida tähendab ...	79,33	Alus

Tabelist 4 selgub, et enim eksimusi põhjustas lause, milles oli kaks infinitiivi: üks aluse, teine õeldistäite rollis (Vaikima/vaikida tähendab nõus olema/olla). Põhjuseks võib olla lause sisuline abstraktsus või kahe infinitiivi esinemine ühes lauses või õeldistäite kui lauseliikme keerukus. Lause on stiililt pigem ilukirjanduslik kui kõnekeelne, seetõttu on ka toetava keelekeskkonnaga õpilasel seda raske sobitada tuttavatesse mudelitesse.

Vähem on eksimusi lausetes, milles infinitiivid esinevad tuntud-õpitud ühendis mõne teise verbiga (*tahtsin tulla, meeldis mängida, soovin lugeda, hakkasin sõitma*).

Kui sellist verbiga ühendit pole või on see vähem tuntud, tekib ka rohkem vigu (*saab hakkama, palli korvi saada, oskus kuulata, vaikida tähendab nõus olla*).

Kas ja kuidas määrab vigade arvu infinitiivi roll mingi lauseliikmena, annab ülevaate tabel 5.

Tabel 5. Vigade jaotumine sõltuvalt infinitiivi rollist lauseliikmena

Infinitiivi roll lauseliikmena	Vigaste vastuste protsent		
	Eesti kool	Vene kool	Kokku
Sihitis	0	7,64	7,34
Alus	21,34	41,97	36,33
Määrus	4,07	22,93	17,78
Täiend	5,69	35,32	27,22
Õeldistäide	73,17	69,72	70,67
Liitõeldise koosseisus	5,49	19,27	14,75

Selget seost vigade arvu ja infinitiivi rolli vahel lauses ei saa antud andmete põhjal välja tuua. Testis esinesid infinitiivid eri lauseliikmetena erinev arv kordi: alusena neli, sihitisena kolm, määrusena kuus, täiendina kuus, õeldistäitena ühe korra. Seega ei saa väita, et infinitiivi roll õeldistäitena põhjustab eksimusi infinitiivi vormi valimisel, kui pole tehtud mahukamat uurimust, mis seda tõestaks. Aluse rollis infinitiivis eksiti kord

väga vähe, nt 2% (Poisile meeldis *mängima/mängida* rongiga.), kord väga palju, nt 79,33% (*Vaikima/vaikida* tähendab ...).¹⁰ Erinevus nendes kahes lauses tehtud vigade hulga vahel on märgatav, esimeses on seos teise verbiga, mida ilmselt palju õpetatakse ja kasutatakse, teises on infinitiiv eraldi, mis tundub õppijale võõras.

Suhteliselt vähe eksisid informandid infinitiivi valimisega, kui see oli sihitise rollis. Eesti kooli õpilased ei teinud neis lausetes ühtegi viga. Võimalus, et väike vigade arv on põhjustatud sellest, et on omandatud reegel, et sihitise rollis saabki vaid *da-*infinitiiv olla, on siiski ebatõenäoline, kuna seosele infinitiivi vormi ja rolli vahel lauses kooliprogrammis reeglina tähelepanu ei pöörata. Pigem on põhjus selles, et lausetes esinevad sihitise rollis infinitiiviga ühendid *tahtsin tulla, soovin lugeda* on nii kõnekeeles kui õppekirjanduses sagedasti esinevad.

Vähem oli vigu ka liitöeldise osaks oleva infinitiivi valikul, näiteks *hakkasin sõitma, võib eksida*, mis tõenäoliselt samuti sagedasti esinevad, mitte ainult spetsiaalselt infinitiivide kasutust käsitlevates harjutustes, vaid varjatud kujul kõigis tekstides.

Uurimistöö teise hüpoteesi kohaselt eksivad vene õpilased rohkem, eelistades *ma-* infinitiivi *da-* infinitiivile kui vastupidi, sest nende emakeeles on üks infinitiivivorm, mis on ka sõnastikuvorm ning nad üldistavad seda eesti keelele, milles sõnastikuvormiks on *ma-* infinitiiv. Tabel 6 annab ülevaate, kumma infinitiivi kasuks sagedamini otsustati.

¹⁰ Vt tabel 4

Tabel 6. Eksimuste protsent võrdlevalt *ma*- ja *da*-infinitiiviga lausetes

	Laused, milles infinitiiv peab olema <i>ma</i> -vormis, aga valiti <i>da</i> -vorm	Laused, milles infinitiiv peab olema <i>da</i> -vormis, aga valiti <i>ma</i> -vorm
Eesti kool	2,61	14,46
Vene kool	21,82	32,76
Kokku	16,57	27,76

Testi I osas on kokku 28 infinitiivi-valikut, 14 korral on õige *ma*-vorm ja 14 korral *da*-vorm. Võrreldes eksimusi, selgub, et rohkem eksiti, valides *da*-vormi asemel *ma*-vorm kui vastupidi, seega *ma*-infinitiivi ülekasutust esineb mõnevõrra rohkem. Eriti silmatorkav on vahe eesti kooli õpilaste seas, kes eksisid *ma*-infinitiiviga lausetes vaid 2,61% ja *da*-infinitiiviga lausetes 14,46%. Eesti kooli õpilaste eksimuste protsent jääb siiski nii *ma*- kui *da*-infinitiiviga lausetes tunduvalt väiksemaks kui vene kooli õpilastel. Seega eksitakse rohkem *da*-infinitiiviga lausetes (27,76%) võrreldes *ma*-infinitiiviga lausetega (16,57%), mis kinnitab töös püstitatud hüpoteesi.

4.2.2. Testi teise osa tulemuste analüüs

Järgnevalt analüüsin õpilaste vigu ja vigade võimalikke põhjuseid testi teises osas lausete kaupa.

Testi II osa

1. Ära jäta tube *koristama/koristamas/koristamast/koristamaks/koristamata!*

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 15 (vigaste vastuste protsent 13,76). Suhteliselt väike eksimuste arv on seletatav sellega, et lauses esinev eitussõna *ära* annab õpilastele selge vihje *mata*-vormi kasutamiseks. *mata*-vorm väljendab sooritamata tegevust, siin lauses on ta seisundimääruseks.

2. Sõidan Tartusse, *astuma/astumas/astumast/astumaks/astumata* ülikooli.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud 36 (vigaste vastuste protsent 87,8), vene kooli 109 õpilasest 71 (vigaste vastuste protsent 65,13). *maks*-vorm on lauses otstarbemäärus, mis väljendab tegevust kui teise tegevuse otstarvet. Siin lauses on *maks*-vorm otstarbemääruse rollis. Väga kõrge eksimuste protsent (eesti koolis kõrgem kui vene koolis) on seletatav *maks*-vormi vähese esinemisega kõnekeeles, pigem on sel vormil ilukirjanduslik stiilivarjund. Seega on tegemist vormiga, mida enamik õpilasi kunagi ei kasuta.

3. Pea lakkas *valutama/valutamas/valutamast/valutamaks/valutamata*.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud 13 (vigaste vastuste protsent 31,7), vene kooli 109 õpilasest 85 (vigaste vastuste protsent 77,98). *mast*-vorm moodustab lauses koos verbiga *lakkama* liitöeldise. Suur vigade arv võib olla põhjustatud sellest, et õpilastele on verb *lakkama* tundmatu (kuigi tõlge vene keelde on verbile lisatud) ning nad ajavad selle segamini verbiga *hakkama* (*hakkab valutama*).

4. Käisin hommikul *jookma/jooksmas/jooksmast/jooksmaks/jooksmata*.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 41 (vigaste vastuste protsent 37,61). *mas*-vorm on lauses kohamääruse rollis. Eesti kooli õpilaste veatu valik võib olla tingitud sellest, et väljend *jooksmas käima* on kõnekeeles sagedasti esinev.

5. Laps uinus *magama/magamas/magamast/magamaks/magamata*.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud neli (vigaste vastuste protsent 9,76), vene kooli 109 õpilasest 50 (vigaste vastuste protsent 45,87). *ma*-vorm on lauses liitöeldise koosseisus.

6. Pean talle kohustusi meelde

tuletama/tuletamas/tuletamast/tuletamaks/tuletamata.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest 28 (vigaste vastuste protsent 25,69). *ma*-vorm on lauses liitöeldise koosseisus. Analoogsed *pidama*-verbiga laused on testi I osas (6. Juhiloa taotlemiseks peaks *olema/olla* vähemalt 18aastane; 8. Mari peab tervise tõttu treeningutest *loobuma/loobuda*; 12. Pean täna selle töö valmis *tegema/teha*.). Võib-olla on suhteliselt

vähe eksimusi testi II osa kuuendas lauses tingitud tuttavast mudelist, mida saab kontrollida eelnimetatud lausetest.

7. Inimene ei saa elada *sööma/söömas/söömast/söömaks/söömata*.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud kaks (vigaste vastuste protsent 4,88), vene kooli 109 õpilasest 11 (vigaste vastuste protsent 10,09). *mata*-vorm on lauses seisundimääruseks. Nii nagu testi II osa esimeses lauses (Ära jäta tube *koristama/koristamas/koristamast/koristamaks/koristamata!*) on siin eksimusi suhteliselt vähe.

8. *Tervitama/tervitamas/tervitamast/tervitamaks/tervitamata* kevadet,

kogunesime parki.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud 23 (vigaste vastuste protsent 56,1), vene kooli 109 õpilasest 70 (valesti vastanute protsent 64,22). *maks*-vorm on lauses otstarbemääruse rollis. Nii nagu testi II osa teises lauses (Sõidan Tartusse, *astuma/astumas/astumast/astumaks/astumata* ülikooli.) on siin palju valesti vastanud, mis on tingitud sellest, et *maks*-vorm on harva kasutatav.

9. Hoidusin *valetama/valetamas/valetamast/valetamaks/valetamata*, rääkisin

tõtt.

Eesti kooli 41 õpilasest on valesti vastanud neli (vigaste vastuste protsent 9,76), vene kooli 109 õpilasest 35 (vigaste vastuste protsent 32,11). *mast*-vorm on lauses sõltuvusmääruse rollis. Võrreldes testi II osa kolmanda lausega (Pea lakkas *valutama/valutamas/valutamast/valutamaks/valutamata*.) on selles lauses vigaste vastuste protsent tunduvalt väiksem. Võib-olla on informantidele verb *hoiduma* tuntum kui verb *lakkama*.

10. Toidukaupade hinnatõus on õnneks

peatuma/peatumas/peatumaks/peatumata.

Eesti kooli 41 õpilasest on kõik teinud õige valiku, vene kooli 109 õpilasest on valesti vastanud 57 (vigaste vastuste protsent 52,29). *mas*-vorm on lauses liitöeldise koosseisus. Nii nagu testi II osa neljandas lauses (Käisin hommikul *jooksuma/jooksmas/jooksmast/jooksmaks/jooksmata*.) ei ole eesti kooli õpilased *mas*-vormi valikul eksinud.

Tabel 7 annab ülevaate, kui palju eksiti erinevates *ma*-infinitiivi käändelistes vormides.

Tabel 7. Eksimuste protsent testi II osas võrdlevalt erinevate *ma*-infinitiivi käändeliste vormidega lausetes

Vorm	Eesti kool	Vene kool	Kokku
<i>ma-</i>	14,64	35,78	28
<i>mas-</i>	0	44,95	32,67
<i>mast-</i>	20,76	55,05	45,67
<i>maks-</i>	71,95	64,68	66,67
<i>mata-</i>	2,44	11,93	9,34

Tabelist 7 selgub, et testi II osas põhjustasid kõige rohkem eksimusi *maks*-vormiga laused ja kõige vähem *mata*-vormiga laused.

Mõistmaks, miks *maks*-vormis niivõrd palju eksiti, tuleb vaadata, mida valiti *maks*-vormi nõudvates lausetes (2. Sõidan Tartusse, *astuma/astumas/astumast/astumaks/astumata* ülikooli; 8. *Tervitama/tervitamas/tervitamast/tervitamaks/tervitamata* kevadet, kogunesime parki.) *maks*-vormi asemel. Testi II osa teises lauses valisid eesti kooli õpilased *maks*-vormi asemel ülekaalukalt *ma*-vormi. Vene kooli õpilased tegid selles lauses erandlikult vähem vigu kui eesti kooli õpilased, kuid ka nende valikutes domineeris *ma*-vorm. Teatud mõõndustega võiks selles lauses *ma*-vormi ka õigeks lugeda. Tegemist on kahe lause väikese sisulise erinevusega, mis ka eesti keelt emakeelena kõnelejatele võib jääda märkamatuks. Lauses *Sõidan Tartusse*,

astumaks ülikooli väljendab *maks*-vorm teise tegevuse ehk sõitmise otstarvet. Lause *Sõidan Tartusse, astuma ülikooli* väljendab sama mõtet mis eelminegi lause, kuid on stiililt kõnekeelsem. Neutraalsem oleks lause *Sõidan Tartusse ülikooli astuma*. Seetõttu saigi valitud testi lause, milles sõnade järjekord vihjaks *maks*-vormi kasutamise vajadusele. Siiski tekkis töö autoril küsimus, kas siin *ma*-vormi kasutamist üldse veaks lugeda, kui emakeelekõnelejagi selles lauses pigem *ma*-vormi valiks.

Keskmisest vähem eksiti *mata*-vormiga lausetes (1. Ära jäta tube ***koristama/koristamas/koristamast/koristamaks/koristamata!*** 7. Inimene ei saa elada ***sööma/söömas/söömast/söömaks/söömata.***). Põhjuseks võib olla see, et eituslausetega seostub õpilastel üheselt *mata*-vorm. Nii eesti kui vene keeles on *mata*-vormi vasteks eitav gerundiiv (*mõtlemata/mitte mõeldes/не думая*). Seega on sooritamata tegevust väljendavad keelelised struktuurid kahes keeles sarnased ning analoogia emakeelega aitab neis vigu vältida.

Kuna testi teises osas oli erinevalt testi esimesest osast valikuid rohkem kui kaks, on vigade võimalike põhjuste mõistmiseks vajalik teada, milliseid *ma*-infinitiivist moodustatud vorme valiti õigete asemel erinevates lausetes. Eesti kooli õpilaste valikutest annab ülevaate tabel 8.

Tabel 8. Eesti kooli õpilaste valikud testi II osas protsentides

Lause	<i>ma</i> -	<i>mas</i> -	<i>mast</i> -	<i>maks</i> -	<i>mata</i> -
1. Ära jäta tube <i>koristama/ koristamas/ koristamast/ koristamaks/ koristamata!</i>	0	0	0	0	100
2. Sõidan Tartusse, <i>astuma/ astumas/ astumast/ astumaks/ astumata</i> ülikooli.	87,8	0	0	12,2	0
3. Pea lakkas <i>valutama/ valutamas/ valutamast/ valutamaks/ valutamata.</i>	31,7	0	68,3	0	0
4. Käisin hommikul <i>jooksma/ jooksmas/ jooksmast/ jooksmaks/ jooksmata.</i>	0	100	0	0	0

5. Laps uinus <u>magama/ magamas/ magamast/ magamaks/ magamata.</u>	90,24	4,88	2,44	0	2,44
6. Pean talle kohustusi meelde <u>tuletama/ tuletamas/ tuletamast/ tuletamaks/ tuletamata.</u>	95,12	0	0	0	4,88
7. Inimene ei saa elada <u>sööma/ söömas/ söömast/ söömaks/ söömata.</u>	0	0	4,88	0	95,12
8. <u>Tervitama/ tervitamas/ tervitamast/ tervitamaks/ tervitamata</u> kevadet, kogunesime parki.	9,76	39,02	7,32	43,9	0
9. Hoidusin <u>valetama/ valetamas/ valetamast/ valetamaks/ valetamata</u> , rääkisin tõtt.	7,32	0	90,24	0	2,44
10. Toidukaupade hinnatõus on õnneks <u>peatuma/ peatumas/ peatumast/ peatumaks/ peatumata.</u>	0	100	0	0	0

Vene kooli õpilaste valikutest *ma*-infinitiivi käändeliste vormide vahel annab ülevaate tabel 9.

Tabel 9. Vene kooli õpilaste valikud testi II osas protsentides

Lause	<i>ma-</i>	<i>mas-</i>	<i>mast-</i>	<i>maks-</i>	<i>mata-</i>
1. Ära jäta tube <u>koristama/ koristamas/ koristamast/ koristamaks/ koristamata!</u>	5,5	2,76	0	5,5	86,24
2. Sõidan Tartusse, <u>astuma/ astumas/ astumast/ astumaks/ astumata</u> ülikooli.	53,21	9,17	1,83	34,87	0,92

3. Pea lakkas <i>valutama/ valutamas/ <u>valutamast/ valutamaks/ valutamata.</u></i>	70,64	5,5	22,02	0,92	0,92
4. Käisin hommikul <i>jookma/ <u>jookmas/ jooksmast/ jooksmaks/ jooksmata.</u></i>	31,19	62,39	4,59	7,34	6,42
5. Laps uinus <i>magama/ magamas/ <u>magamast/ magamaks/ magamata.</u></i>	54,13	22,02	10,09	7,34	6,42
6. Pean talle kohustusi meelde <i>tuletama/ tuletamas/ <u>tuletamast/ tuletamaks/ tuletamata.</u></i>	74,31	3,68	7,34	9,17	5,5
7. Inimene ei saa elada <i>sööma/ söömas/ <u>söömast/ söömaks/ söömata.</u></i>	1,83	3,68	4,59	0	89,91
8. <i>Tervitama/ tervitamas/ tervitamast/ <u>tervitamaks/ tervitamata</u></i> kevadet, kogunesime parki.	19,27	22,02	19,27	35,78	3,67
9. Hoidusin <i>valetama/ valetamas/ <u>valetamast/ valetamaks/ valetamata,</u></i> rääkisin tõtt.	10,09	13,76	67,89	2,76	5,5
10. Toidukaupade hinnatõus on õnneks <i>peatuma/ <u>peatumas/ peatumast/ peatumaks/ peatumata.</u></i>	8,26	47,71	8,26	21,09	14,68

Võrreldes eesti ja vene kooli õpilaste valikuid *ma*-infinitiivi käändeliste vormide vahel, selgub, et vene kooli õpilaste valikud on juhuslikumad kui eesti kooli õpilastel. Reeglina on vene kooli õpilased peale õige vormi valinud ka kõiki teisi vorme. Eesti kooli õpilastel on ka valessti otsustanud tavaliselt mingi kindla variandi kasuks. Näiteks lauses 3. (Pea lakkas *valutama/valutamas/valutamast/valutamaks/ valutamata.*) on eesti kooli õpilased valinud ülekaalukalt õiget *mast*-vormi (68,3%) ja eksinud on nad vaid *ma*-

vormi kasuks (31,7%). Vene kooli õpilased on samas lauses valinud ülekaalukalt vale *ma*-vormi (70,64%), aga eksinud kõigi teiste variantide kasuks (*mas*- 5,5%, *mast*- 22,02%, *maks*- 0,92, *mata*- 0,92%).

Võib arvata, et informantide hulgas oli ka neid, kes ei langetanud oma otsuseid sagedasti mitte olemasolevate teadmiste alusel, vaid juhuslikkuse alusel, kuna kõik testi II osa infiniitsed vormid olid neile ühtviisi võõrad. Et teada saada, kuivõrd põhinesid otsustused teadmistel, oleks pidanud testile lisama peale antud variantide ka võimaluse valida variant *ei tea*. Siis oleks võimalus liigitada vead "tarkadeks" ja "rumalateks" vigadeks.¹¹

¹¹ Vt lk 16 (Verschik 2002)

Kokkuvõte

Töö käsitleb vene emakeelega õpilaste vigu eesti keele infinitiivide valikul. Analüüsisin 109 eesti keelt võõrkeelena õppiva ja 41 eesti õppekeelega koolis õppiva õpilase vigu eesti keele *ma-* ja *da-*infinitiivi ja *ma-*infinitiivist moodustatud käändeliste vormide valikul. Uurimuses kasutasin valikvastustega testi.

Uurimuses püstitasin kaks hüpoteesi, mis leidsid kinnitust. Esiteks teevad infinitiivi valikul rohkem vigu vene õppekeelega koolis õppivad õpilased, keda keelekeskkond toetab vähem ning vähem vigu teevad eesti koolis õppivad õpilased, kes küll koolis infinitiivide valikut põhjalikult ei õpi, kuid kellel on rohkem sotsiaalset suhtlust eesti keeles nii koolis kui väljaspool kooli.

Teiseks eksitakse infinitiivide valikul rohkem *ma-*infinitiivi kasuks, mis võib olla seletatav emakeele mõjuga, kuna vene keeles on üks infinitiiv ka sõnastikuvormiks ning õpilased üldistavad seda eesti keele verbi sõnastikuvormile. Tekib divergents, kus ühele nähtusele emakeeles vastab mitu sihtkeeles.

Tööst selgus, et infinitiivi roll lauseliikmena ei mõjuta õpilaste otsuseid väga palju, vähem eksiti küll, kui infinitiiv oli sihitise rollis, kuid see ei pruugi olla nii seetõttu, et õpilased valivad infinitiivi teadlikult lauseliikmelisest rollist lähtuvalt, vaid pigem mõjutab valikuid infinitiivi ja verbi ühendi esinemise sagedus. Vähem eksitakse infinitiivi valikul, kui see esineb sageli esinevas ühendis verbiga, näiteks *tahtsin tulla, soovin lugeda, hakkasin sõitma, võib eksida*. Rohkem tehti vigu, kui infinitiiv esines lauses üksi, väljaspool verbiühendit, näiteks *oskus kuulata, vaikida tähendab nõus olla*.

Keerulisemad on õpilastele valikud *ma-*infinitiivi käändeliste vormide vahel. Siin võib põhjuseks olla see, et neid vorme kõnekeeles suhteliselt vähe kasutatakse, ka ei ole neile alati täpseid vasteid vene keeles. Kõige rohkem eksiti *maks-*vormi valikul, kõige vähem *mata-*vormi valikul.

Töö tulemustest võib järeldada, et eesti keele infinitiivide õpetamisel võiks kasulik olla tähelepanu pööramine nende lauseliikmelisusele, näiteks sellele, et sihitisena saab lauses esineda vaid *da-*infinitiiv. Samas saaks seda teha vaid tugevates klassides, kuna nõrgemates võib infinitiivide seostamine lauseliikmetega veel enam segadust põhjustada.

P. Penjami uurimuse andmete järgi kasutatakse eesti keeles *da*-infinitiivi palju rohkem kui *ma*-infinitiivi, seega peaks *da*-vorm sisendkeelest, eriti keelekeskkonnaga palju kokkupuutuvatel õpilastel, palju rohkem tuttav olema. Ometi tehti rohkem vigu *ma*-infinitiivi ülekasutusega, seega sisendkeel ei mõjuta nii palju, kui võiks.

Eesti keele infinitiivide valik on vene õpilastele keeruline valdkond ning vead selles on sageli püsivad ning kivilenenud.

Mistakes made by Russian-speaking pupils in using Estonian infinitive forms

Summary

This Master's Thesis is aimed at studying mistakes made by Russian-speaking pupils when using Estonian infinitive forms. Choosing between the infinitive forms of the Estonian language causes difficulties to Russian-speaking pupils because their mother tongue only has one infinitive form, whereas Estonian has two.

The thesis relies on two hypotheses. First, Russian-speaking pupils studying at schools where Estonian is the language of instruction make, due to the supporting language environment, fewer mistakes than Russian-speaking pupils going to Russian-language schools, although the issue of choosing between the two infinitive forms is barely, if not at all, discussed in language classes of the schools where Estonian is taught as the first language.

The other hypothesis is that the Russian-speaking pupils more often make the mistake of using the *ma*-infinitive where the *da*-infinitive is required than they erroneously use the *da*-infinitive in place of the *ma*-infinitive, the reason for that being the fact that their mother tongue has only one infinitive form, also the so-called dictionary form, which is then transferred to the Estonian language. Differently from Russian, the dictionary form or the A-form of Estonian verbs is the *ma*-infinitive.

The study material used by the author of this thesis is a two-part survey: in the first part, the respondents were asked to choose between the two forms of the infinitive (*ma*- and *da*-infinitive) and in the second part they had to choose between non-finite forms of the *ma*-infinitive. The survey is a cross-sectional study which concentrates on the informants' language use at a certain point in time.

As the informants, 150 non-Estonian pupils learning at the upper secondary school level (from 10th to 12th grade) were chosen. 41 of them are from schools with Estonian as the language of instruction and 109 from schools with Russian as the language of instruction.

The thesis is divided into four chapters. The first chapter compares the infinitive forms of Estonian and Russian, the second chapter gives an overview of non-finite forms generated from the *ma*-infinitive and their Russian equivalents. The third chapter

introduces the informants of the study and their language environment. In the fourth chapter, the findings of the study are used to analyze the mistakes made by Russian-speaking pupils when using the infinitive forms of Estonian.

The hypotheses of the thesis proved to be correct. The pupils studying at schools with Estonian as the study language made fewer mistakes than pupils from Russian-language schools. The comparison of choices made by pupils from Estonian-speaking schools against the results of those studying at Russian-speaking schools shows that the share of wrong choices made by informants from Estonian-speaking schools in the whole study (both two parts) was 11.68% of all answers; the same percentage for pupils from Russian-speaking schools was 31.29%. More mistakes were made in sentences where the *da*-infinitive was required: the share of mistakes in sentences with the *da*-infinitive was 27.76% compared to 16.57% in sentences with the *ma*-infinitive. The results also show that in making their choice, the informants were not as much influenced by the role of the infinitive as a clause element as they were by the frequency in spoken language of phrases combining the infinitive and the finite verb form – the number of mistakes was smaller in sentences containing more frequent combinations, whereas the sentences with rare structures and more abstract themes produced more mistakes.

Kirjandus

- Ehala, Martin 1997.** Eesti keele struktuur. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Künnamees.
- Ellis, Rod 1990.** Understanding Second Language Acquisition. Sixth impression. Oxford: Oxford University Press.
- EKG I = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995.** Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Tallinn: Eesti TA Eesti Keele Instituut.
- EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2000.** Eesti keele käsiraamat. Teine, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Guštšina, Tatjana 2012.** *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamise omandamisest Narva Kreenholmi Gümnaasiumi kümnendates klassides. Magistritöö. Tartu Ülikooli eesti keele osakond.
- Han, ZhaoHong 2004.** Fossilization: five central issues.– International Journal of Applied Linguistics 14 (2), 212–242.
- Hint, Mati 1983.** Eesti keele õpik IX klassile. Tallinn: Kirjastus Valgus.
- Kaivapalu, Annekatrin 2010.** Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleeõppes: oma keel võõras peeglis. – Lähiverailuja 19, 160–176.
- Kitsnik, Mare 2007.** Õppijakeele uurimine ja arendamine- põnev väljakutse. Emakeel ja teised keeled. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 41–55.
- Korts, Külliki 2008.** Sallivus ning kultuuridevaheline dialoog, lõimumine ja meedia. Riigihange 034118 Riikliku Integratsiooniprogrammi 2008–2013 väljatöötamine. Tartu.
- Külmoja jt = Кюльмоя, Ирина, Эда Вайгла, Майе Солль 2003.** Краткий справочник по контрастивной грамматике эстонского и русского языков. Тарту: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Maksimov jt = Максимов, Л. Ю., О. Ф. Мирошниченко, К. И. Мишина, Л. В. Николенко, В. К. Радзиховская, И. Д. Самойлова, М. А. Самойлова 1978.** Русский язык. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности „Педагогика и психология“. Москва: Просвещение.

- Metslang jt = Metslang, Helle, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarso, Elle Sõrmus, Silvi Vare 2003.** Keelehärm. Eesti keele probleemseid piirkondi. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Penjam, Pille 2008.** The constructions of DA- and MA- infinitives in Written Estonian. *Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pool, Raili, Elle Vaimann 2005.** Vead kõrgtasemel eesti keele kõnelejate kirjalikus keelekasutuses. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 1*, 115–138.
- Pool, Raili, Elle Vaimann 2006.** Kivinemisnähtusi vene üliõpilaste kirjalikus eesti keeles. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2*, 203–217.
- Päll jt = Пялл, Э., Э. Тотсел, Г. Тукумцев 1962.** Сопоставительная грамматика эстонского и русского языка для преподавателей и студентов. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Rannut, Ülle 2005.** Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Ross, Kristiina 2009.** Kirjaliku eesti lause poole. Tähelepanekuid paari käändelise verbivormi ja neid sisaldavate tarindite kirjakeelde sügenemisest. – *Keel ja Kirjandus* 12, 889–907.
- Schumann, John H. 1990.** Extending the Scope of the Acculturation/Pidginization Model to Include Cognition. – *Tesol Quarterly – Wiley Online Library*, 667–684.
- Zabrodskaia, Anastassia 2005.** Keelekontakt ja kakskeelsus nüüdisaegse kontaktlingvistika poolt vaadatuna. – *Emakeele Seltsi aastaraamat 51*, 148–169.
- Verschik, Anna 2002.** Viga! Viga? Viga... – *Oma Keel* 2, 76–82.
- Viilukas, Triinu 2010.** Magisterarbeit. Eesti keel võõrkeelena ja astmevaheldus algkursusel ehk astmete vahel udus. Estnisch als Fremdsprache und Stufenwechsel im Grundkurs. Wien; http://othes.univie.ac.at/9174/1/2010-03-29_0348066.pdf. Vaadatud 20.06.2013.

Kaudviited

- Hakulinen, Lauri 1979.** Suomen kielen rakenne ja kehitys. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

- Kaivapalu, Annekatrin 2004.** Kontrastiivlingvistika ja võõrkeeleõppimine – Lähivertailuja 16, 71–99.
- Laanekask, Heli 2001.** Kas on olemas head õpikut soomlastele. Keeleoskus kui kultuuri osa. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 90–107.
- Selinker, Larry 1972.** Interlanguage. – International Review of Applied Linguistics 10, 209–231.

Lisa

Töös analüüsitav test

Vanus **Klass** **Eesti/ vene õppekeele**ga kool (jooni alla õige)

Emakeel

I osa Jooni alla sobiv infinitiiv

1. Tahtsin täna teie juurde *tulema/tulla*.

1. *Õppima/õppida* pole kunagi hilja.

2. Hakkasin *sõitma/sõita* varakult, kuid ikkagi hilinesin.

3. Soovin *lugema/lugeda* häid raamatuid.

4. Poisile meeldis *mängima/mängida* rongiga.

5. Juhiloa taotlemiseks peaks *olema/olla* vähemalt 18aastane.

taotlema- ходатайствовать

6. Ka arst võib mõnikord *eksima/eksida*.

7. Mari peab tervise tõttu treeningutest *loobuma/loobuda*.

8. Tule koos minuga *ujuma/ujuda*.

9. Soov poisile *meeldima/meeldida* oli temas alati olemas olnud.

10. Poiss läks mägedesse *suusatama/suusatada*.

11. Pean täna selle töö valmis *tegema/teha*.

12. Laps ei osanud *lahendada/lahendada* ühtegi ülesannet.

13. Õpetajal peaks olema oskus *kuulama/kuulata*.
14. Konserv kõlbas *sööma/süüa* ka kaks aastat hiljem. kõlbama- годится, пригодится
15. Lapsi ootas ees *magama/magada* minek.
16. Katse *põgenema/põgeneda* ebaõnnestus. põgenema- убежать, спасаться
17. *Vaikima/vaikida* tähendab nõus *olema/olla*.
18. Mees pani auto *käima/käia*.
19. Inglise keelega saab *hakkama/hakata* kõikjal maailmas. hakkama saama- справляться с чем-то
20. Vanaema läheb juulikuus mustikaid *korjama/korjata*.
21. Palli korvi *saama/saada* pole lühikesel mehel lihtne. palli korvi saama- забросить в корзину баскетбол, pole lihtne- непросто
22. Sain *teadma/teada*, et sõber oli mulle valetanud.
23. *Lugema/lugeda* hakkamine sai alguse juba lasteaias.
24. *Jooksma/joosta* minek varahommikul nõudis eneseületust. eneseületamine- превзойти самого себя, само/превышение
25. Asusime uues korteris rõõmuga *tapeetima/tapeetida*.
26. Kiirustasin tube *koristama/koristada*, sest külalised olid saabumas.

II osa Jooni alla sobiv vorm

1. Ära jäta tube

koristama/koristamas/koristamast/koristamaks/koristamata!

1. Sõidan Tartusse, *astuma/astumas/astumast/astumaks/astumata* ülikooli.

2. Pea lakkas *valutama/valutamas/valutamast/valutamaks/valutamata*.

lakkama- перестать

3. Käisin hommikul *jooksma/jooksmas/jooksmast/jooksmaks/jooksmata*.

4. Laps uinus *magama/magamas/magamast/magamaks/magamata*.

5. Pean talle kohustusi meelde

tuletama/tuletamas/tuletamast/tuletamaks/tuletamata. meelde tuletama-

напоминать

6. Inimene ei saa elada *sööma/söömas/söömast/söömaks/söömata*.

7. *Tervitama/tervitas/tervitamast/tervitamaks/tervitamata* kevadet,

kogunesime parki.

8. Hoidusin *valetama/valetamas/valetamast/valetamaks/valetamata*,

rääkisin tõtt. hoiduma- воздерживаться

9. Toidukaupade hinnatõus on õnneks

peatuma/peatumas/peatumast/peatumaks/peatumata.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Saale Kivi

26.02.1971

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Vene õpilaste vead eesti keele infinitiivide kasutamisel“

mille juhendaja on Raili Pool

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 24.07.2013

